

„Itt mindig történik valami” ■ „Itt igazi orosz élet van” – hallgatók az új ruszisztikai mesterképzésről ■ „Hazai és nemzetközi centrumként működő szellemi központ” ■ „Közép-Kelet-Európa vezető oroszástudományi műhelye” – Hudecz Ferenc professzor és a *Roszszijszkaja Isztorija* folyóirat főszerkesztője a Ruszisztikai Központról ■ „Meg tud-e védeni bennünket eredményeink «kínai fala»?” – Szvák Gyula bevezetőjéből ■ Portré Töröcsik Mari színművészeiről és Kádár Iván lelkészéről ■ Új rovatunk: „Moszkva tér”

OROSZ NEGYED

«здесь всегда происходит что-то интересное» ■ «здесь настоящая русская жизнь» – наши студенты о новой магистратуре по русистике ■ «это интеллектуальный центр в отечественных и международных масштабах» ■ «это ведущий россиеведческий центр во всей Восточной Центральной Европе» – профессор Ференц Худец и главный редактор журнала *Российская история* о Центре русистики ■ «СМОЖЕТ ЛИ ЗАЩИТИТЬ НАС 'КИТАЙСКАЯ СТЕНА' НАШИХ ДОСТИЖЕНИЙ?» – из вступительного слова Дюлы Свака ■ портреты об артистке Мари Тёрёчик и священника Ивана Кадара ■ о гастрольях Teatr. dos и о новом фильме о Миклоше Янчо ■ новая рубрика: «Площадь Москвы»

Слово... / „Az első szó jogán”...		Mítoszok és trendek / Мифы и тренды		Párhuzamos arcképek Параллельные портреты	
Egy nehéz év után – és előtt...	1				
Трудный год: до и после...	2	„Rezes orrú s kakas képű utczai kóborok”: Magyarországi oroszkep 1830–1848 között	24	„A belső energiát jelentette...” Töröcsik Mari orosz kitüntetése	34
Visszaszámláló / Точка отсчёта				Az ima csendje Kádár Iván lelkes magyar kitüntetése	35
„Itt mindig történik valami” Avagy: Kiből lesz a ruszista?	3	Vodka és palenka Egy magyarbarát orosz huszártiszt emlékeiből	25		
„Kossuth és Gorkij szavaival...” Hudecz Ferenc köszönőbeszéde	4			Kul-túra / Культурход	
Az ötödik... A 2011-es évi ruszisztikai díjak átadása	5	Könyvjelző / Книжная закладка 15-öt a tizenötödikre: Hétköznapi könyvünnepek	27	A Teatr.doc Budapesten Egy óra tizennyolc perc	36
Szemenszedett közhelyeink Interaktív kiállítás a Fortocskában	10	Учебные конспекты по россиеведению на русском языке	29	Jancsó, a makacs és ellenőrizhetetlen Dokumentumfilm az első szovjet–magyar koprodukcióról	37
Visszaszámláló Ruszista élet – 2011	12	Russica Pannonicana, 2011 A Ruszisztikai Központ Ruszisztikai Könyvek sorozatának 2011-ben megjelent kötetei	30	Újnyelv-lecke / Новояз Новояз Irina Oszipova rovata	38
Oroszságtudomány / Россиеведение					
Háború és felelősség: Újabb viták és dokumentumok	19	Kitekintő / Окно в русский мир Voronyezs: „második Mohács?”	32	Moszkva tér / Площадь Москвы	
Чрезвычайные меры в СССР по предотвращению катастрофы: июнь-декабрь 1941 г.	19	Időséta: Szeged és Szentes szlávjai	33	Moszkva tér E-mailek, levelek, falfirkák	39
Ünnep után: Műhelyek – műhelyünkről	21				

A címlapon: A Gagarin-kiállítás megnyitója a Fortocska Galériában. Foto: Epellei Dóra

OROSZ NEGYED / РУССКИЙ КВАРТАЛ / 2011. 1–4. SZÁM

AZ ELTE RUSZISZTIKAI KUTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONTJA ÉS AZ ALAPÍTVÁNY AZ OROSZ NYELVÉRT ÉS KULTÚRÁÉRT IDŐSZAKOS TÁJÉKOZTATÓ KIADVÁNYA / FELELŐS KIADÓ: AZ ELTE RUSZISZTIKAI KUTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONTJÁNAK VEZETŐJE / FŐSZERKESZTŐ : KISS ILONA / BORÍTÓ- ÉS LAPTERV, TÖRDELÉS: PINTÉR JÓZSEF / KÉPSZERKESZTŐ: GYIMESI ZSUZSANNA / SZÖVEG: GYIMESI ZSUZSANNA, KISS ILONA / CÍM: ELTE BTK RUSZISZTIKAI KÖZPONT 1088 BUDAPEST, MŰZEUM KRT. 6–8. / TEL.: 36-1-485-5207 / FAX: 36-1-485-5207 / E-MAIL: RUSSISTICS@LUDENS.ELTE.HU HTTP://WWW.RUSSTUDIES.HU / NYOMDAI KIVITELEZÉS: KOMÁROMI NYOMDA ÉS KIADÓ KFT. / FELELŐS VEZETŐ: KOVÁCS JÁNOSNÉ ÜGYZVETŐ IGAZGATÓ /

HU ISSN 2060-6516

Egy nehéz év után – és előtt...

Sok minden történt az elmúlt esztendőben: sok jó, kevés rossz, nagy sikerek, kisebb, de annál fájdalmasabb kudarcok. Ahhoz már épp elég öregek lettünk, hogy ne csak fejlődjünk, de visszafejlődjünk, ne csak építsünk, de kénytelenek legyünk visszabontani az építményt. Ez a kényszer a 2011-es év hozadéka. Félelem bujkál bennem: vajon elég-e alapítványunk fél, központunk másfél és a hazai történeti ruszisztika két évtizede ahhoz, hogy eredményeink „kínai fala” megvédjen bennünket az új barbarizmus támadásaitól?

Ha csak a szépre kellene emlékezni, akkor első helyre egy nemzetközileg és a magyar felsőoktatásban is példátlan eredményt sorolnék. A 2011–2012-es tanévre elkészült a ruszisztika mester-szak mind a 25 tankönyve: így egy éppen beinduló szak valamennyi tantárgya az arra a célra írott jegyzetből tanulható és tanítható – kollégáimnak, orosz szerzőtársainknak és a Russzkiej Mir Alapítvány nagyvonalú támogatásának köszönhetően.

A Ruszisztikai Központ az oktatás mellett a kutatómunkában is példa nélküli eredményeket ért el: az immár szokásosnak nevezhető nemzetközi tudományos konferenciák megszervezése mellett munkatársaink egy év alatt hét monográfiát publikáltak, ami még sosem fordult elő a központ 16 éves történetében, saját kiadónk, a Russica Pannonicana egyesztendő termése pedig 15 kötet. Az alapítvánnyal karöltve 2011-ben is folytattuk a „nyitott kapuk” gyakorlatát: módszertani kabinetünk zsúfolásig megtelik mind tanár-továbbképzési tanfolyamainkon, mind a gimnazisták ingyenes oroszóráin.

Óriási sikerrel tartottuk meg a tavasszal a II. Ruszisztikai Napokat, de az igazi meglepetés ósz-re maradt: az idén először be-neveztünk a Kutatók Éjszakájára, és minden várakozást felülmúlt, amennyien eljöttek programjainkra: kiállításunkat, vetített filmünket és előadásainkat 300-400 érdeklődő tekintette, illetve hallgatta meg. És eszméletlen

mennyiségű pirozskit fogyasztottak el – hál’ istennek, volt mit! Ez az esemény lelkileg igen fontos volt számunkra: megfosztva minden anyagi támogatástól, csupán a hallgatónk és munkatársaink makacs elszántságára hagyatkozva bizonyíthattuk, nem lehet csak úgy kiradírozni bennünket. Magától értetődik, hogy a gesztusok nem maradhatnak viszonzatlanok. Ha mi mindig számíthattunk hallgatónk támogatására, úgy mi is mellettük vagyunk a felsőoktatás minőségének, a hallgatók érdekeinek védelméért folytatott harcban.

A mögöttünk hagyott év jelentős károkat okozott műhelyünknek. Megszűnt alapítványunk támogatása, ami miatt egy sor programot el kellett hagyni, megkezdett projektet beszüntetni és nemzetközi kapcsolatot felfüggeszteni, munkatársat elküldeni, hallgatói juttatást elfelejteni, pályázatok kiírását anulálni, az alapítvány tevékenységét az év végi díjkiosztási ceremóniára szűkíteni. És örülni, hogy legalább ez megmaradt nekünk.

Kilencévi kimagaslóan sikeres tevékenység után az Akadémia nem hosszabbította meg kutatócsoportunk szerződését sem. Nemzetközi eredményeket szögre akasztani, új kutatási elképzeléseket sutba vágni: ez maradt annak az alkotói csapatnak, amely csak az utolsó öt évében másfél száz publikációval, köztük 30 (azaz harminc) könyvvel gazdagította a magyar és a nemzetközi tudományosságot. Hosszan sorolhatnám az egyetemi megszorításokból adódó gondokat is. Ezek a negatív változások azonban nemcsak minket sújtanak, a felsőoktatás és különösen a bölcsészettudományok egésze a folyamat kárvallottja: ez ellen minden szakmai tekintélyünkkel tiltakoznunk kell.

Van okunk aggódni a szorosan vett orosz ügyek miatt is. De nekünk továbbra is a magyar–oros együttműködésért tenni aka-

rók közös cselekvésen alapuló egységét, az alapértékeink melletti változatlan kiállást, a napi politikától való függetlenséget kell megtestesítenünk, elutasítva a két ország, a két nép közötti kapcsolatok alakításában történő részvétel kisajátítására tett kísérleteket. Mi azt a tartást fogjuk közvetíteni az előttünk álló nehéz évben is, amely kollégáink és hallgatónk számára a napnál is világosabb evidencia.

Foto: ELTE Online

Szvák Gyula

Трудный год: до и после...

Немало событий произошло за последний год: много хорошего, немного неприятного, крупные успехи, небольшие, но весьма болезненные провалы. Мы достигли уже достаточно зрелого возраста для того, чтобы не только расти, но и наоборот, не только строить, но и демонтировать наше здание. Это мы вынуждены сделать в последствии определённых процессов 2011 года. Я испытываю некий страх: будут ли достаточны пятилетнее существование нашего Фонда, пятнадцатилетняя жизнь нашего Центра и двадцатилетняя деятельность венгерской исторической русистики для того, чтобы «китайская стена» наших достижений смогла защитить нас от нападений нового варваризма? Если говорить только о прекрасном, я бы вспомнил, прежде всего, о нашем беспрецедентном как в международном, так и венгерском высшем образовании результате. К 2011-2012 академическому году были выпущены все 25 учебников магистратуры по русистике: благодаря работе моих коллег и российских соавторов, а также щедрой поддержке Фонда «Русский мир», все дисциплины и предметы только что начавшейся специальности могут изучаться и читаться по целенаправленным пособиям и конспектам.

Помимо образовательной деятельности, Центр русистики добился беспрецедентных успехов также и в исследовательской работе: был проведён ряд вот уж традиционных международных научных конференций, наши коллеги опубликовали 7 научных монографий, было издано за один год 15 научных книг в нашем издательстве *Russica Pannonicana* – больше, чем когда-либо за 16-летнюю историю нашего Центра. Вместе с Фондом за развитие русского языка и культуры и в прошлом году продолжали устраивать Дни открытых дверей: наш методологический кабинет переполнен на курсах по повышению квалификации для преподавателей и на бесплатных уроках русского языка для гимназистов.

С невиданным успехом прошли весной, уже второй раз, Дни русистики, но главный сюрприз ожидал нас осенью: впервые присоединились к университетским мероприятиям Ночи исследователей. Количество участников превысило всех наших ожиданий: примерно 3-400 студентов посетили нашу выставку, кинопоказ, и слушали лекции наших лекторов. И было съедено невероятное количество пирожков: слава богу, хватало всем!

Это событие важно было и с психологической точки зрения: лишившись материальной поддержки, мы сможем полагаться только на упорство наших студентов и коллег, но и так смогли доказать, что нас нельзя игнорировать. Конечно, такие жесты добровольной поддержки не могут оставаться без ответа. Если мы сможем всегда рассчитывать на наших студентов, то и мы готовы защитить их интересы и поддержать их в борьбе за качество высшего образования.

За прошедший год были причинены значительные ущербы нашей мастерской русистов. Была прекращена поддержка нашего Фонда, вследствие чего мы должны были ликвидировать ряд программ, приостановить ряд проектов и научных сотрудничеств, уволить сотрудников, аннулировать объявления конкурсов, ограничиться разовой торжественной церемонией вручения призов нашего Фонда. И радоваться тому, что хоть это мероприятие могло быть сохранено.

Несмотря на 9 лет выдающийся деятельности, Венгерская академия наук не продлила договор с нашей исследовательской группой. Пришлось расстаться с проектами, пользующимися международной репутацией, пришлось выбросить на помойку новые идеи: вот к чему была принуждена творческий коллектив, вносящий за последние 5 лет огромный вклад в венгерскую и международную научную общественность, обогатив её полторы сотнями публикаций, в том числе 30 (т.е. тридцатью) научными монографиями. Можно было бы бесконечно перечислять последствия сокращений в университете. Но данные изменения оказывают отрицательное влияние не только на нас, но и на всё высшее образование, особенно в области гуманитарных наук: мы должны противостоять этому, используя весь наш профессиональный авторитет.

Есть основание переживать и по поводу самих контактов с Россией и самого положения дел русистики. Но мы должны представлять и в дальнейшем единство тех, кто намерен работать сообща для развития венгеро-русского сотрудничества. Мы должны неизменно отстаивать свои базовые ценности, защищать нашу независимость от текущих политических интересов. Никто не должен обладать монополией на формирование отношений между нашими народами. Мы будем представлять эти ценности и в труднейшем году, который перед нами. Это однозначно для всех нас, как для студентов, так и для коллег.

Дюла Свак

„Itt mindig történik valami”

Avagy: Kiből lesz a ruszista?

– teszi fel a kérdést Szvák Gyula *Kis magyar ruszisztika* című könyve, s azonnal meg is adja a pofonegyszerű választ: „abból, aki elvégzi a mi Ruszisztika mesterszakunkat.” A helyzet ennél azért egy kicsit bonyolultabb: a „mi MA-nk” ugyanis nem mindennapi lény. Először is: nem rendelkezik neki megfelelő alapszakkal, mint a szerencsésebb csillagzat alatt született mesterszakok, de ez egyúttal előnyét is jelentheti. Ide jöhet szinte bárki, aki teljesíti a felvételi kreditkövetelményeket, s átgondoltan állítja össze a felvételi csomagját. Másodsor: csak látszólag könnyű venni ezt az akadályt, mert bár az orosz nyelv ismerete még nem alapkövetelmény, a motivációs levelet csak oroszul vagy angolul lehet benyújtani, s ebben nagyon pontosan körül kell határolni a választott kutatási területet. Harmadszor pedig: a motivációs levél „tárgyát” célszerű szó szerint érteni – a Ruszisztika MA-ra a felvételi bizottság (a beadott „csomag” és a szóbeli interjú alapján) csak a valóban nagyon elszántakat tudja felvenni: Oroszország-szakértő – ahogyan a szak elvégzése után szerzett képesítés hivatalos elnevezése hangzik – bárkiből lehet, de jó Oroszország-szakértő csak az „erősen motiváltakból”.

Ehhez nyújtott segítséget a 2011–2012-es tanév második szemeszterének legelején tartott nyílt nap, ahol nemcsak a szak oktatói, hanem az első és második évfolyam MA-sai is elmondták: „Mit kínál a Ruszisztika MA?” – Válaszaikból idézünk néhányat:

„A Ruszisztika szakon a tanítás nem az óra kezdetétől az óra végéig tart: itt igazi orosz élet van. Együtt járunk színházba, orosz darabokra, együtt nézünk orosz filmeket, együtt vesézzük ki a róluk írott recenziókat.”

„A Ruszisztika MA a leggyakorlatiasabb szak a mostani bölcsészképzésben.”

„A Ruszisztika MA legnagyobb előnye a sokoldalú képzés. Aki itt végez, mehet tolmácsnak, kutatónak, diplomatának. Én például idegenvezető akarok lenni. Márpedig jó idegenvezető művelődéstörténet nélkül nemigen lehetek.”

„Jól jár itt mindenki: az angol szakosok például kaphatnak még egy nyelvet, és még keresettebb tolmácsok vagy fordítók lehetnek.”

„Én kulturális diplomata szeretnék lenni. Itt igazán megtanulhatom ehhez, milyen a valódi orosz közeg, és kipróbálhatom magam benne.”

„Sehol máshol nem tapasztaltam még, hogy ilyen jó kommunikáció lenne a tanárok és diákok között. Itt igazi dialógus van, vita, párbeszéd.”

„Történész akarok lenni, Oroszország történetével akarok foglalkozni. A Ruszisztika MA ehhez jóval többet, erősebb tudást ad, mint ha külön járnék történelem szakra, és oroszul tanulnék.”

„Nagyon érdekel a politika is: a Ruszisztika MA nagy hangsúlyt helyez a mai politikai szituáció értelmezésére.”

„Orosz minoros voltam, nagyon megtetszett, hogy megtanultuk az orosz hétköznapi nyelvet is. Az MA széles körű ismereteket ad, nem csak nyelvtudást.”

„Nem Magyarországon akarok dolgozni. A Ruszisztika MA-n szerzett diplomával külföldön is lehet boldogulni.”

„A Társadalomtudományi Karról jöttem ide, Oroszország is érdekel, a politikatudomány is. Itt rengeteg az átfedés a két terület közt.”

„Kelet-Európa történelmével szeretnék foglalkozni. Azt tapasztalom, hogy itt sokkal motiváltabbak a tanárok, mint más szakokon.”

„Úgy látom, hogy nagyon tudatosan folyik a szak építése, a szemünk láttára történik a teljes szakstruktúra kialakítása. Érdemes véleményt mondanunk, szavainkat halálisan komolyan veszik.”

„A műszaki egyetemről jöttem, orosz és cseh nyelvtudással. Profizmus és kommunikáció – szerintem ez jellemzi legjobban a Ruszisztika MA-t.”

„Rengeteg személyes figyelmet kapunk a tanároktól, egyéniségünkre szabott feladatokat, biztatást, bírálatot. De a mi véleményünket is folyamatosan beépítik a szak működésébe.”

„Igazi közösségi szak: egymás szakmai útját ugyanúgy figyelemmel kísérik, mint a saját dolgainkat.”

„Itt mindig történik valami.”

„Kossuth és Gorkij szavaival...”

Hudecz Ferenc köszönőbeszéde

A II. Ruszisztikai Napok megnyitóünnepségén, 2011. május 4-én az ELTE BTK Szekfű Gyula Könyvtárában vette át a Socius Honoris Causa címet Hudecz Ferenc professzor. Ezúttal – rendhagyó módon – nem a köszöntő, hanem a köszönőbeszédet idézzük.

Nagy örömmel és nem meghatódottság nélkül szeretném megköszönni az „Alapítvány az Orosz Nyelvért és Kultúráért” kuratóriuma és a Ruszisztikai Központ által részemre adományozott „Socius Honoris Causa” kitüntető címet. Engedjék meg, hogy kifejezzem elismerésemet Szvák Gyula professzornak és munkatársainak azért a nemzetközileg jelentős és számon tartott munkáért, teljesítményért, amely lehetővé tette e központ létrehozását és sokéves működését (...). Örülök, hogy részese lehettem ennek a fejlődésnek, és hogy 2009. február 25-én megnyílhatott a legkorszerűbb eszközökkel felszerelt Ruszisztikai Módszertani Kabinet és Könyvtár – az ELTE és az orosz állam által létrehozott Russzkij Mir Alapítvány elnökével, Vjacseszlav Nyikonovval aláírt megállapodás alapján.

A Ruszisztikai Központ, a kar és az egyetem vezetésének fontos felismerése volt az elmúlt négy évben, hogy az orosz nyelv és kultúra iránt megnövekedett hallgatói igényeket, társadalmi érdeklődést magas színvonalon csak egy hazai és nemzetközi centrumként működő szellemi központ tudja megfelelően kielégíteni. Öröm számomra, hogy mind az érdeklődő, mind pedig a szakos hallgatók lehetőségei bővülnek, új lendületet kaptak a kétoldalú egyetemközi kapcsolatok, új megállapodások születtek az ELTE és oroszországi egyetemek között (Jugrai Állami Egyetem,

2008; Orosz Állami Bölcsészettudományi Egyetem, 2008; Gubkin Orosz Állami Egyetem, 2009; Uráli Állami Egyetem [Jekatyerinburg], 2009; Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézete [MGIMO], 2009). Jelentős eredménynek tartom, hogy 2010-től elindulhatott a Ruszisztikai MA képzés a bölcsészkaron, és a küszöbön áll orosz egyetemekkel közös képzések indítása is. Az elmúlt években szerzett rektori tapasztalataim lényegét két, különböző kultúrában egybecsengő módon megfogalmazott idézet révén szeretném Önökkel megosztani. Az egyik Kossuth Lajostól származik, aki 1852. február 12-én Columbusban, az Ohio állam törvényhozó testülete előtt mondott beszédében a demokrácia fogalmát így értelmezte: *„Mindent a népért és minden a nép által. Semmit a népről a nép mellőzésével!”* (e szavak több mint 10 évvel a híres, Gettysburgben elhangzott Abraham Lincoln-beszéd, a „for the people, by the people” előtt fogalmazódtak meg!). A másik forrás Makszim Gorkij színműve, az 1902-ben megjelent *Éjjeli menedékhely*. Negyedik felvonásában Szatyin arról beszél: mi is az ember? Megállapítja, hogy az embert tisztelni kell, nem pedig sajnálni. Mert – és ezt szeretném pontosan idézni Gábor Andor 1950-es fordításában: *„Minden az emberben, minden az emberért (van)!”* («Всё в человеке, всё для человека»).

Kossuth és Gorkij szavaival szólva, magam is azt gondolom, hogy egy egyetemi vezető csak akkor tud segíteni az ügyek előrevitelében, ha *vannak* ügyek. Ha *vannak* elkötelezett tanárok a tanszékeken, vannak felkészült segítők a könyvtárakban, a kari és egyetemi hivatalokban, akik értik ezen ügyek fontosságát, akik az ügyek érdekében, a tudás és a minőség elkötelezettségként minden energiájukat mozgósítják. Örülök, hogy a Ruszisztikai Központ törekvéseit egy rektor eszközeivel támogathattam. Talán szerénytelenség nélkül gondolhatjuk, hogy Mahatma Gandhinak igaza van: *„A jól elvégzett munka egyetlen jutalma, hogy elvégezhetjük.”* Köszönöm a lehetőséget!

Az ötödik...

A 2011-es évi ruszisztikai díjak átadása

„Az ötödik még nem számít komoly évfordulónak” – mondta Szvák Gyula a hagyományos ruszisztikai díjátadó ünnepségen, amelyre immár ötödik alkalommal került sor az ELTE BTK Kari Tanácsstermében 2011. december 2-án, s amelyre minden eddiginél többen gyűltek össze. Az ünnepséget – a kialakult tradíciónak megfelelően – fiatal művészek fellépése nyitotta: ezúttal Szalay Simon és Bali Dávid Prokofjev szonátáját játszotta. A díjátadás pillanatait az alábbiakban a laudációk részletei segítségével idézzük fel (a teljes szövegek a www.russtudies.hu-n olvashatók), de legalább ennyire emlékeztetek a kitüntetettek meglepett, megilletődött vagy épp bölcs derűvel átszótt köszönő szavai is. Különösen nagy várakozás előzte meg az idén is a fődíj, a Pro Cultura Hungaro-Russica kitüntetés átadását, amelyet legelőször, 2007-ben Vass Lajos, az Operaház főigazgatója, 2008-ban a Duna TV Filmszerkesztősége, 2009-ben Gothár Péter filmrendező, 2010-ben Morcsányi Géza műfordító, dramaturg kapta, 2011-ben pedig az Európa Könyvkiadónak ítélte az alapítvány kuratóriuma. Ez a sor jelzi, hogy az orosz kultúra művelése nálunk korántsem a ruszista szakma privilégiuma, hanem a – már-már „orosz módra” megszállott művészegyenységek és alkotói műhelyek tevékenysége révén – a magyar kultúra magától értetődő része. S azért, hogy ez a legfiatalabb nemzedékek számára is természetes legyen, a legtöbbet talán az oroszstanárok teszik: ezért is különösen meghitt az Év Oroszstanára cím átadásának és átvételének gesztusa. Veszelszkiné Huszárík Ildikó kiskunhalasi oroszstanárnő néhány szavas választ adott dr. Bognár Zoltán szép méltatására, de

szavai mögül pontosan kirajzolódott több évtized kemény, következetes munkája. Látszólag a véletlen műve, hogy az idei díjazottak többsége – egykori hallgatóként, mai vagy nyugdíjas tanárként – a szegedi egyetem ruszisztikai műhelyeihez kapcsolódik, valójában nagyon is törvényszerű, hogy az ott folyó, kiemelkedő színvonalú szakmai munka nyomán ennyi kiváló személyiség „termett” Szegeden.

„Oroszország AZ Európáé”

Pro Cultura Hungaro-Russica díj: Európa Könyvkiadó

Az Európa Könyvkiadó már az 1960-as években egyszer s mindenkorra eldöntötte azt a kérdést, amiről az orosz eszmetörténet – na és mi, ruszisták – évszázadok óta vitatkoznak: hová is tartozik Oroszország? A Kelethez vagy a Nyugathoz? Az európaiak kategorikus választ adtak: Oroszország Európáé, azaz Oroszország AZ Európáé – és pontukum. Így alakult ki az az evidencia, hogy az orosz irodalom első számú kiadója az Európa lett.

A döntésben bizonyára szerepet játszott a központi, irodalompolitikai ukáz is, az viszont tény, hogy amint az Európa Kiadó kézbe vette (kapta) az orosz és szovjet irodalom magyarországi megjelentetésének feladatát, azonnal elkezdte tágítani a tervutasításos távirányítás határait és lehetőségeit. (...) Meghatározó érdeme van a 60–80-as évek kiváló orosz műfordítóinak is abban, hogy a szovjet irodalmat nem kényszerrel kellett lenyomni a magyar olvasók torkán, hanem az igényes nyelvi megformálás révén a fordításirodalom szerves részeként: a kanonikus szovjet művek a Nyugat műfordítói eszményeinek jegyében szólaltak meg. Hadd utaljak most – vállalva a szubjektivitást, sőt véletlenszerűséget – e nagy fordítói nemzedékből Nikodémusz Ellire és Katona Erzsé-

betre, akiktől magam is rengeteget tanultam. Ők nemcsak a hivatalos listákból, hanem szó szerint első kézből, a magyar irodalmat oroszra fordító kiváló műfordítóktól, Jelena Malihinától, Tánya Voronkinától és társaiktól kapták az igazi orosz műveket, akik viszont az európás kollégáiktól vitték haza titokban az igazi magyar irodalmat.

A „csempészés” egyébként is nélkülözhetetlen kiadói eszköz volt ekkoriban. Jelena Szergejevna, Bulgakov harmadik felesége két évtizeden át hiába próbálkozott *A Mester és Margarita* kiadásával, s amikor 1967-ben a Moszkva folyóiratban végre megjelenhetett, a durva csonkításba is beleegyezett. Mesélik, hogy Jelena Szergejevna a kivágott részeket vékony átütőpapírra átgépelve, alsóneműjébe rejtve hozta Magyarországra, amit aztán személyes jó barátjánője, Szöllősy Klára menten belefördítött a magyar kiadásba. Így történhetett, hogy az első magyar kiadás teljesebb volt, mint a hivatalos orosz kiadás.

Az Európai Kiadónak tehát, túlzás nélkül állíthatjuk, nem kellett radikális rendszerváltást végrehajtania a szovjetből oroszra váltó 1990 utáni új irodalom kiadási politikája terén: fő mértéke, a lehetőségek szabta határon belül, az érték volt mindig. A *folytonosság* jellemző a kiadó műhelymunkájára abban a tekintetben is, hogy a kötelező listák megszűntével viszonylag magas maradt az oroszról fordított művek aránya, s közel sem zuhant olyan ijesztő mértékben, mint mondjuk az oroszul tanulók aránya. Az európás orosz könyveket jellemző harmadik kulcsszó az *egyenletes minőség*. Az új orosz tömegkultúra egymás után dobta a piacra az olyan egyszerű használatos, konjunkturális könyveket, amelyekre a hirtelen pénzkereset reményében rövid életű kis kiadók csaptak le. Az Európa nem állt be ebbe a sorba: 1993 után, ahonnan a fél évszázados múltra visszatekintő kiadó új korszakát számítja, továbbra is olyan orosz művek jelentek meg, amelyeket állandóan érdemes a polcon tartani. A példányszám, a műszám csökkent persze, de ezt kompenzálta-kompenzálja, hogy ami az Európa logója alatt orosz szerzőtől kikerül, azt érdemes megvenni.

Ezért az új korszakért már a fiatal nemzedék felel, mondhatnánk, ha nem tudnánk, hogy az utóbbi másfél évtizedben M. Nagy Miklós az egyetlen oroszos szerkesztő az Európánál, miközben rengeteget fordít-szerkeszt angolból, spanyolból is. Naprakész az európai és amerikai irodalomból, mégsem azt javasolja kiadásra, amire a Nyugat rátette a pecsétjét, nemcsak abból dolgozik, amit orosz írók rámenős nyugati ügynökei akarnak rásózni, hanem közvetlen forrásból. Orosz írók, szerkesztők tartják számon barátaik közt, „háziszerzője” a közelmúltban elhunyt Akszjonov, Akunyin, Jerojev és Pelevin. Mer új nevekkéldőnni: most például Dmitrij

Gluhovszkijra, az egyik legnépszerűbb populáris szerzőre tett, de meri leporolni és újra kézbe adni a klasszikusokat is. Szervezőmunkájának köszönhető, hogy új és felújított fordításokban, önálló sorozatként jelennek meg Bulgakov, Puskin, Gogol, Tolsztoj, Nabokov és mások művei. Meri elővenni saját régi fordításait, már ha megtalálja őket: vagy 15 évig kallódott legelső fordítása, az örök botrányhős Limonov legelső műve, az *Én vagyok, Edicska* – most végre olvashatja a magyar olvasó is.

Merthogy mer kockáztatni a kiadó, s a kiadóvezető, Barna Imre is: rizikót jelent ma az egész orosz irodalom – pályázati források, támogatások híján a kiadó is, az orosz irodalom is csak magára számíthat.

De helytáll magáért mindkettő: Európa és Oroszország jó páros az irodalomban.

(Részlet Kiss Ilona laudációjából)

„Szegeed és a szlávok”

Ruszista Életműdíj: Fenyvesi István, a Szegeedi Tudományegyetem nyugalmazott docense

A magyar ruszisztika első nemzedéke alapozta meg a maga idejében mindazt, amit ma modern orosz irodalmi, nyelvészeti, történeti és kulturológiai kutatásnak tekinthetünk. A magyar filológiai ruszisztika első nemzedékéhez többek között olyan kiváló tudósok tartoztak – akik egyúttal a Ruszista Életműdíj korábbi kitüntetettjei is –, mint Péter Mihály, Zöldhelyi Zsuzsa, Pál Erna. Ők az 1950-es évek elején tanultak a Szovjetunió különböző egyete-

mein és főiskoláin, remek tanáraink voltak, még a régi orosz filológiai iskolák képviselői, s ennek köszönhetően igazi tudással felvértezve kezdhették itthoni munkájukat.

A most nyolcvanesztendős Fenyvesi István is ehhez a generációhoz tartozik. 1953-ban szerzett orosztanári diplomát a leningrádi Állami Herzen Pedagógiai Intézetben, majd a Szegedi Egyetemre került tanársegédnek. Pályája 1956-ban kissé módosult, politikai okok miatt öt esztendő általános iskolában tanított. 1962-től 1979-ig a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense volt, ebből az időszakból orosztanárok nemzedékei emlékeznek rá nagy szeretettel. 1979-től 1992-ig, nyugdíjaztatásáig a Szegedi József Attila Tudományegyetem Orosz Filológiai Tanszékén dolgozott.

Fenyvesi István egész életében az orosz és a magyar kultúra közötti kapcsolatok rendszerével foglalkozott, amelynek egyik nélkülözhetetlen és szó szerint hiánypótló terméke a 2001-ben megjelent *Orosz–magyar és magyar–orosz szlengszótár*. Példamutató mikrofilológusi alapossgal elemezte és értelmezte a kulturális relikviákat, az írói életműveket, a történelmi dokumentumokat és nyelvi tényeket, hogy láthatóvá tegye a két nép kultúrájának legapróbb, legrejtettebb kapcsolatait is, melyek nélkül a nagyobb összefüggések nem tárulnak fel. A görög eredetű filológia szó jelentése – a szó szerete, s Fenyvesi Istvánra különösen érvényes ez. De számára a filológia életrajzi szöveg is: munkásságában egymáshoz simulnak a visszaemlékező írások és a filológiai kutatások. A 2006-ban publikált *Belénk sajdult Odessza* című könyve az irodalmi kapcsolatok feltérképezésén túl a személyes kapcsolatok hálózatának beleélő feltárására is kiterjed, a 2011-ben kiadott *Idő-*

séta. Szentés, Szeged és szlávok című kötetben pedig ez a koncepció város- és intézménytörténettel egészül ki. (...)

Fenyvesi István nemcsak végtelenül készséges ember és alapos filológus, de igazi rabelais-i alkot is, persze annak a finomabb változata. Szereti a jó ételeket, legyenek azok az orosz vagy a magyar konyha remekei, a jó italokat és a társaságot. Szívesen nótázik; sok szentesi dalt is megtanulhattunk tőle, de a népszerű orosz dalok többségét is fújja...

(Részletek Szőke Katalin laudációjából)

„Ilyenek voltunk – ilyenek maradtunk”

Az Év Ruszistája: Szőke Katalin irodalomtörténész

Az 1960–1970-es években a szegedi József Attila Tudományegyetemen a magyar–orosz szakos hallgatók csoportjában – ahol szemináriumi foglalkozásokat vezettem – eleven szellemével, naprakész olvasottságával és határozott értékítéleteivel kitűnt egy hallgató, aki a korstílusnak megfelelően Angela Davis-frizurát viselt. Szőke Katalinnak hívták. Az egykori hallgató neve az elmúlt évtizedekben mindannyiunk, a pályatársak és a szélesebb szakmai közönség tudatában egyaránt összeforrt az orosz irodalom és kultúra művelésével. Szőke Katalin egy személyben a XX. századi (és ma már hozzátehetjük, a XXI. századi) orosz kultúra egyetemi oktatója, elmélyült kutatója és hazai népszerűsítője. A modern orosz próza narrációelméleti megközelítése terén elért eredményeit számos hazai és külföldi fórumon megjelent tanulmányában, valamint két monografikus jellegű könyvében foglalta össze (*Álommuzeum*, Gondolat Kiadó, 2003; *Судьба без судьбы. Проблемы поэтики Алексея Ремизова*. Budapest, Investigatioes Russicae, 2006). Ugyanakkor mind oktatói, mind pedig kutatói munkájában arra törekszik, hogy áthidalja a magaskultúra és a mélykultúra közti szakadékot. Nem csupán a jelenkori „irodalmi szalonok”, a pódiumbeszélgetések, televízió- és rádióadások berkeiben mozog otthonosan, de nem tekinti lebecsülendő feladatnak a tudományos ismeretterjesztést sem, erről vallanak az internetes portálokon közzétett könyvkritikái és az általa összeállított oktatási segédanyagok, a szerkesztésében megjelent irodalmi antológiák, gyűjteményes kötetek és sorozatkivadványok, valamint a hozzájuk írt előszavak és kommentárok.

A Szegedi Tudományegyetem oktatójaként az 1970-es évek óta a XX. századi orosz irodalomról tart előadásokat és szemináriumi foglalkozásokat mind az alapképzés, mind pedig a posztgraduális képzés keretében. Nem véletlen, hogy a Hetényi Zsuzsa professzor által szerkesztett és gondozott *Az orosz irodalom történe-*

te 1941-től napjainkig című kötetben az ő neve jegyzi az „új próza” (Jevgenyij Popov, Andrej Bitov, Venegyikt Jerofejev) és az „új költészet” (Gennagyij Ajgi, Joszip Brodskij, Jevgenyij Rejn) képviselőiről írt szócikkeket. Oktatói tevékenysége nyomán számos szakdolgozat született, a szakdolgozatokból pedig a témavezetésével doktori disszertációk sarjadtak ki, ő vezeti az Irodalomtudományi Doktori Iskola keretében működő Orosz Irodalmi Programot. Mindeközben talált időt és energiát arra, hogy az 1990-es évektől kezdve az Eötvös Loránd Tudományegyetemen is önzetlenül támogassa a Szilárd Léna professzor által alapított „Az orosz irodalom és kultúra Kelet és Nyugat vonzásában” elnevezésű programot, ahol narrációelméleti és bölcsellettörténeti előadásai nagy népszerűségnek örvendenek. Nemzetközi tudományos fórumok gyakori résztvevője: Szentpétervár, Moszkva, Krakkó, Brno, Zág-ráb, Bergamo egyetemeken és tudományos kutatóintézeteiben tartott jelentős visszhangot kiváltó előadásokat.

Oktatói és kutatómunkája szervesen összefügg műfordítói tevékenységével. Fordított XX. századi klasszikusokat és a posztmodern irodalom fenegyerekeinek műveit, szépprózát, bölcséleti és történetfilozófiai műveket, esszéisztikát és műkritikát. De nemcsak ő maga fordít, másokat is erre ösztönöz. Baka István költő egy régi interjúban elmondta, hogy Szőke Katalinnal való barátságának köszönhetően fogott hozzá a XX. századi orosz költők – Alekszandr Blok, Oszip Mandelstam, Marina Cvetajeva, Arszenyij Tarkovszkij és Joszip Brodskij verseinek a fordításához.

Tanulmányain és fordításain jól felismerhető lenyomatot hagy szerzőjük „szépirói vénája”. Szőke Katalin irodalmi szárnypróbálgatásai ugyancsak az 1960–1970-es években kezdődtek, amikor a szegedi Móra Kollégiumban részt vett az enyhén feminista beütésű *Magunk* című lap szerkesztésében, ahol két szerkesztőtársával *Homo sapiens = Femina sapiens* címen vitaindító cikket közöltek egy máig aktuális témáról: a nők esélyeiről a kutatói pályán. Erre a nyitott szellemiségű lapra Szőke Katalin 40 év távlatából mint „a szabadság egy kis szigetére” emlékszik vissza, és ezt írja: „Naivak voltunk, és lelkesek, noha jól tudtuk, mi vár bennünket az életben: a kis tanári fizetés és az éveken át tartó albrételezés.” Mindez be is következett. Az elmúlt 40 évben többször változott az általunk választott szakma, az oroszirodalom-kutatás társadalmi presztízse és helye a magyar kultúrpolitikában. De egyvalami nem változott: Szőke Katalin lankadatlan érdeklődése az orosz kultúra iránt, ami újabb és újabb területek kutatására ösztönözte. Hát *Ilyenek voltunk*, mondhatnám – Sydney Pollack 1973-ban forgatott filmjének a címét kölcsönvéve. De amivel talán rögtön ki is egészíteném – *ilyenek is maradtunk*, már ami a választott szakmánk iránti elkötelezettségünket illeti. Mindketten ugyanabból

az iskolából kerültünk ki – Szőke György tanítványai voltunk –, s bár szakmai pályánk hol párhuzamos, hol pedig elágazó síneken haladt, mindvégig megőrződött az egymás iránti szakmai és emberi szolidaritásunk, s ez mindennél nagyobb megtartó erő napjainkban.

(Részletek Han Anna laudációjából)

„Oroszul – a homokbuckák közt”

Az Év Orosztanára: Veszelszkiné Huszárik Ildikó

Kétszeresen is bölcsen döntött a bírálóbizottság, amikor az idén Veszelszkiné Huszárik Ildikónak ítélte oda ezt a szép szakmai díjat. Egyrészt természetesen a személyéhez kötődő tanári értékek okán, másrészt, mert személyében olyan nemzedék képviselője részüül elismerésben, amelyikről ritkábban szól manapság a közbeszéd.

Ez a nemzedék az 50-es években élte a gyerekkorát, lényegében semmit sem tudva és csak nagyon keveset érezve a korszak szörnyűségéből. Tinédzserkori eszmélkedése a 60-as évek közepére esett, amikor elérhetőnek látszottak a nyugati világ újdonságai: a farmer és az orkánkabát, a beatzene és egy más gondolkodás. De ami egy leendő bölcsésznek ennél sokkal fontosabb: ők már nem a termelési regényeken szocializálódtak, hanem például a Nagyvilágon, az Élet és Irodalmon és az Új Íráson, olvashatták benne, mondjuk Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, Kormos Istvánt, Galgóczi Erzsébetet, Szabó Magdát és a többieket. És a könyvek! Az Ivan Gyenyiszovics már 1963-ban megjelent, aztán jött Ajtmatov és Jevtusenko, Voznyeszenszkij és Ahmadulina, a klasszikusok és a kortársak: kell-e ennél izgalmasabb szellemi légkör egy olvasásért

lelkesedő, helyét kereső gimnazistának a korabeli Magyarország bármely városában?

Veszelszkiné Huszárík Ildikó a dunaegyházi iskola után Dunaföldváron járt gimnáziumba, és onnan került Szegedre, a Tisza-parti Athénba, Sztyepan Pehotnij és Temesi Ferenc legendaképző városába, magyar–orosz szakra. Szerencséje volt, mert az akkor még József Attila viselő tudományegyetem orosz tanszéke a virágkorát élte a 70-es évek első felében. Kitűnő tanáregyenységek tanították: Fehér Ádám, Fenyvesi Istvánné, Ferincz István, Han Anna, H. Tóth Imre, Kónyi Sándor, Pete István, Szalamin Edit, Szőke György és társaik.

Az egyetem elvégzése után a két nagy folyótól azonos távolságra lévő mezővárosba, a homokbuckák közé épült Kiskunhalasra került tanítani, élte első munkahelyére. Azóta is itt dolgozik. Itt alakította ki a családi életét is: a férje *német–orosz* szakos tanár, a gyermeke egyetemi oktató. Nem lehetett könnyű helyzete a nyelvtanári képzésével a szülőföldjén kétnyelvűséghez, a szegedi egyetemi miliőben pedig több nyelvhez szokott pályakezdőnek: a halasi gimnáziumban a kötelező orosz mellett lényegében csak latint és németet tanítottak, s ekkorra a szlovákot is elfelejtették a korábban kétnyelvű környezet községek. Mindamellert mindkét szakját tanítani kezdte, és rögtön osztályfőnök lett. Hama-

Az Év Oroszdolgozatai

2011-ben a szakmai zsűri egy kiemelkedően magas színvonalú munkát abszolút fődíjjal jutalmazott:

Térffy András (ELTE BTK Esztétika Tanszék) *A félkegyelmű arcai* című dolgozata (ajánló tanára dr. Teller Katalin), amelyet a szerző 2011 januárjában szakzáró dolgozatként jeles eredménnyel védett meg az Esztétika Tanszéken

Megosztott második díjasok:

Gaál Xénia (ELTE BTK PhD-hallgató, Az irodalom és kultúra Kelet és Nyugat vonzásában c. program) *Феномен города К. – Идентификация, городское пространство, культурологические особенности Кениксберга/Калининграда* című dolgozata

Suhajda Szabolcs (ELTE BTK Ruszisztika MA) *A magyarországi orosz-kép 1830–1848 között* című dolgozata (a dolgozat egy részletét lapunk 24. oldalán olvashatják)

Megosztott harmadik díjasok:

Vass Annamária (ELTE BTK Magyar–Orosztanár MA) *A nyugatos és a szlavofil hagyomány értelmezése Viktor Pelevin A sárga nyíl című kisregényében* című pályamunkája

Schrek Katalin (Debreceni Egyetem BTK Történelem MA) *Az angol–orosz szövetségkötés diplomáciai háttere (1804–1805)* című tanulmánya

rosan munkaközösség-vezető, érettségi elnök, majd hivatalos vizsgáztató, vizsgabizottsági elnök, sőt közoktatás-vezetői és pedagógusi szakvizsgát tett. 1995 óta igazgatóhelyettes az akkori alakult új, Bibó István Gimnáziumban, ahol 2011-től igazgató. Sok idejét igénybe vette az új iskola oktatási stratégiájának és általános imázsának megteremtése, iskolai szabályzatok összeállítása vagy épp a pályázatírás. Az ő szellemi terméke a Dr. Szabó Miklós Országos Szövegértési Verseny. Számos kötetet és kiadványt szerkesztett, tanulmányokat és tankönyvet írt. Újabban interaktív feladatokat készít és publikál (sokunktól eltérően ő kitűnő számítógép-felhasználó).

Ami pedig az orosztanítást illeti: sikerének garanciája az újjátás iránti nyitottsága, kifogyhatatlan munkakedve, a diákokhoz fűződő empátiája. Amikor a rendszerváltás után teljesen összeomlott a korábbi oroszoktatás, nagyon gyorsan újjászerveződtek a csoportjai, mintha csak a földből nőttek volna ki, mindannyiunk – korábbi orosztanárok – csodálkozására. Aztán az iskola vezetése alatt soknyelvű műhely és vizsgaközpont lett, amelyben többé az orosz sem kötelező, hanem választható és természetesen nagyon szerethető tantárgy.

(Részletek dr. Bognár Zoltán laudációjából)

Szemenszedett közhelyeink

Interaktív kiállítás a Fortocskában

Az utóbbi néhány évben a Ruszisztikai Központban folyó tudományos műhelymunka fókuszába került az Oroszországgal kapcsolatos sztereotípiák történeti vizsgálata. E tevékenységen belül rendhagyó kísérletet végeztünk a napjaink korszellemét jellemző intermedialitás jegyében: meg lehet-e fogalmazni vizuálisan, milyen sztereotípiák élnek bennünk ma az oroszokkal kapcsolatban? Az „igen” válasz pillanatok alatt megszületett, sőt közszemlére is került: a Fortocska Galéria negyedik kiállítása *Szemenszedett közhelyeink* címmel a Kutatók éjszakáján, 2011. szeptember 23-án nyílt meg a Ruszisztikai Központ program-maratonján, Gyimesi Zsuzsanna kurátor bevezetőjével.

Partnereink ezúttal a VISART Művészeti Akadémia 2010-ben diplomát szerzett évfolyamának hallgatói voltak: Pintér József művésztanár, könyvtervező és tipográfus („civilben” az Orosz Negyed és a Ruszisztikai Központ arculattervezője) azt a feladatot adta tanítványainak, hogy három szín – vörös, fehér, fekete – használatával készítsenek egyedi kompozíciókat a mindannyiunkban élő „oroszos” vizuális klisékből. Az eredmény üde, friss, számos esetben humorral teli és mindenképpen újszerű lett, pedig csupa ismerős jelkép

köszön vissza a nézőre: medve, matrijoska, szamovár, harmonika és társai. A most induló reklámgrafikus generáció úgy bánt az alkotóelemekkel, mint egy jó barista az alapanyagokkal, aki, miután az egytől egyig jól ismert ízekeket hordozó komponenseket alaposan összekeveri, egy teljesen más, meglepetésszerű üdítő italt tölt ki mixeréből a poharunkba. Valahogy így jártak el a VISART Művészeti Akadémia ma már friss diplomás művészei is, akiknek az izgalmas vizuális koktélokot köszönhetjük. S hogy az élmény teljesebb legyen, a kétdimenziós képekkel szemközt, a folyosó másik oldalán, tárlókban és fogasokon, bemutattuk a felhasznált jelkép-klisék háromdimenziós tárgyi „eredőit” három tematikus csoportban: eredeti orosz népművészeti alkotásokat, ezek sematizált, turistáknak szánt szuvenírváltozatait és az orosz hétköznapok konkrét „reáliáit” – megírt és elküldött képeslapokat, matróztrikót, Lenin-szobrot, usankát és miegyebet, amiket az 1970–80-as években szinte valamennyi átlagos orosz háztartásban meg lehetett találni.

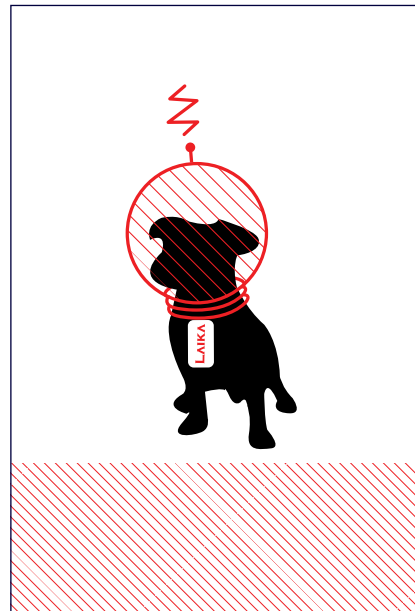
S hogy miért ez a cím: *Szemenszedett közhelyeink*? A „szemenszedett” szó eredeti jelentésére utalva azt jeleztük, hogy egyenként kiválókat, igényes alkotásokról van szó, a „szem” szóhoz kapcsolódó asszociációval pedig a látványra, a vizuális megközelítésre céloztunk. A jelzőhöz tapadó mai, negatív konnotáció is illeszkedett a kiállítás koncepciójához: tekinthetjük akár üzenetnek is, hogy a felszínen, a közhelyeknél, a kliséknél leragadva egy nemzetről, egy kultúráról legfeljebb csak „szemenszedett” – fogalmazunk finoman – valótlanságokat lehet megtudni.

Balassa Nikolett medvéje (19)

Orosz Bettina bácsija (16)

Szalka Krisztina Lajka kutyája (13)

Hidvégi Anna matrjoskája (11)

Leszkovszky Gábor sarlós férifeje (8)

Leszkovszky Gábor samovárja (6)

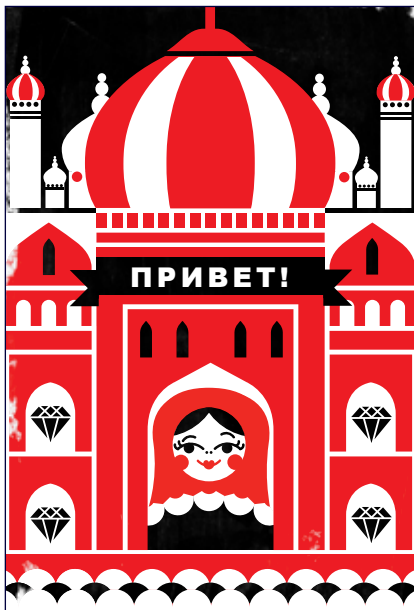
A kiállítás megnyitójára a szűk folyosón hatalmas tömeg gyűlt össze, ráadásul nem passzív, hanem nagyon is aktív, sőt interaktív nézősereg: kék öntapadós korong felragasztásával jelölhették meg, melyik alkotás nyerte el leginkább a tetszésüket. A csaknem százötven szavazópötty összeszámlálása után a legnépszerűbb-

nek Balassa Nikolett vodkázó medvéje bizonyult, de mind a 35 kiállított plakátterv kapott „pontot”. Az élmezőny plakátjai (a szavazatok számával) itt láthatóak, a teljes mezőny pedig a Fortocska Galériában március végéig tekinthető meg.

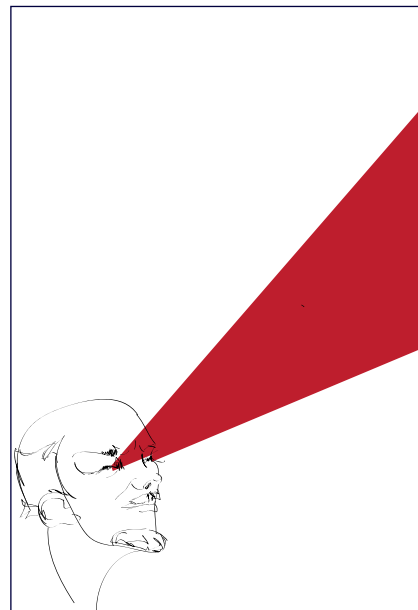
Gyimesi Zsuzsanna

Murányi Marcell hóembere (6)

Gergely Linda matrjoskája (6)

Ésik Zsófia Lenin-feje (6)

Visszaszámláló

Az *Orosz Negyed* legutóbbi számában 2010 szeptemberétől 2011 februárjáig követtük a Ruszisztikai Központ eseménydús életét: mostani dupla számunkban két szemeszter szerteágazó történetét elevenítjük fel, 2011. február 10-étől kezdve a számbavételt. Hiába apadt soványra az esztendő költségvetése, az eseménynaptár gazdagságát ez szinte alig befolyásolta: hallgatóink és tanáraink találmányosága és kitartása folytán dúskálhattunk a rendezvényekben. Voltak igazi sztárvendégeink – kozmoszt járt űrhajósok –, egymást érték a tudománytörténeti és történettudományi sztorik, s szaporodtak a sorszármok a hagyományteremtő rendezvények előtt: a II. Ruszisztikai Napok után a III. Ruszisztikai Tábor következett, s bár a Kutatók éjszakáján csak először jelentek meg a tabudöntөгető rusziszták, díjátadó ünnepségünkre már ötödik alkalommal került sor. Sose legyen rosszabb évünk, sose legyen hígabb a kőleves. . .

2011. február 10.

Közép-Európa és Oroszország: múlt, jelen, jövő

Közép-Európa és Oroszország: múlt, jelen, jövő címmel indult nemzetközi előadás-sorozat az ELTE BTK Ruszisztikai Központban a Nemzetközi Visegrád

Alap (IVF) támogatásával. A Ruszisztika MA-s diákokon kívül más történész és nem történész szakos hallgatók is felvették az órát. Az első előadást Szvák Gyula tartotta *Közép-Európa, Kelet-Közép-Európa, Közép-Kelet-Európa, Inter-Európa: fogalmak a magyar historiográfiában* címmel, a félév legutolsó előadásán pedig Tomas Glanc, a prágai Károly Egyetem docense a pánszlávizmus eszméjének történeti hangsúlyváltozásairól beszélt *Slavic Identity in the Communication between Russia and Europe* címmel, melynek során többek között Alfonz Mucha pánszláv elképzeléseket tükröző alkotásait elemezte.

2011. február 11. – március 11.

Pillanatképek a kortárs orosz médiáról és orosz drámáról

A kortárs orosz kultúra iránt érdeklődők – az orosz film mellett – ezúttal a média, majd a dráma új tendenciáival ismerkedhettek a Ruszisztikai Módszertani Kabinet kedvelt sorozatában. Elsőként

Maria Lopatto, a fiatal orosz újságíró vázolt fel átlátható képet az orosz média átláthatatlan világáról. A nyomtatott és az elektronikus sajtót nemcsak a tulajdonviszonyok és háttérérdekek bonyolult hálózataként jellemezte, hanem a népszerűség és hitelesség, a minőség és tömegigény ellentmondásainak közegében is – számos virtuális és materiális illusztrációs anyag bemutatásával. Az előadást követően *A rádió napja* (День радио) című orosz filmet lehetett megnézni.

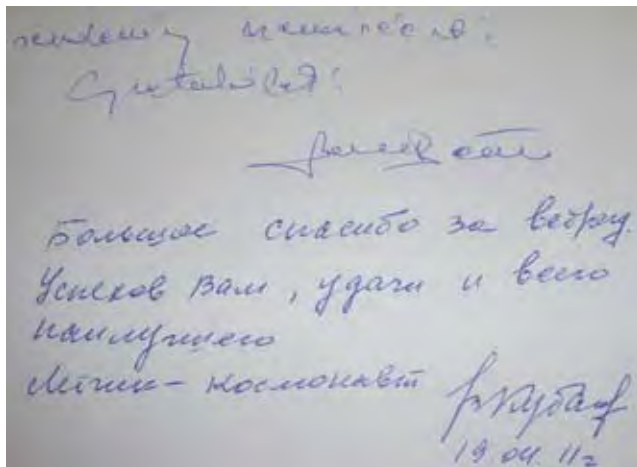
A következő, ugyancsak rendkívül intenzív „kultúrpillanat” során Tompa Andrea színháztörténész, dramaturg válaszolt olyan kérdésekre, mint hogy mióta beszélhetünk kortárs drámáról mint önálló kategóriáról, miért félt a cenzúra a XX. század nagyobb részében a kortárs színpadi művektől, mi a különbség a kortárs és az új dráma között, miért nem jellemző nálunk a dokumentarista színház, míg tőlünk nyugatra és keletre egyaránt virágzik. Az előadást követően a budapesti színházakban látható kortárs orosz darabokról esett szó, amelyek közül az egyik legfrissebbet, a Kamarában bemutatott Чернапраг-ot Tompa Andrea műfordítóként is jegyzi. A beszélgetés utáni szokásos filmprogramban Ljudmila Ulickaja *Vidám temetés* című kisregényéből készült adaptációra került sor (Нютокуда с любовью, или веселые похороны, 2007).

2011. április 14. – június 3.

Úrprogramok: új irány a Ruszisztikai Központban?

Rekordnézőszámot produkált a Ruszisztikai Központ „úrprogramja”, amely az előzetes várakozásokat megcáfolva jóval több érdeklődőt vonzott, mint amennyien kényelmesen elfértek volna a központ előtti Fortocska Galériában. Bármilyen okból is, de a szovjet űrkutatás mítoszairól és valóságáról szóló kiállítás és a hozzá kapcsolódó programok sorozata az évad egyik legsikeresebb rendezvényének bizonyult. Nyilvánvalóan hozzájárult ehhez a kozmoszt

megjárt hírességek személyiségének vonzereje, Valerij Kubaszov, Szergej Krikaljov és Farkas Bertalan űrpilóták személyes jelenléte. Farkas Bertalan szellemesen meg is jegyezte a kiállítást megnyitó beszédében, hogy szinte olyan szorosan vagyunk itt, mint az űrkabinban. Vagyis a Jurij Gagarin űrrepülésének ötvenedik évfordulója alkalmából rendezett kamarakiállítás minden szempontból hitelesnek bizonyult.

A szovjet-orosz űrkutatás története három egységben, mondhatni, teljes komplexitásában jelent meg a nézők előtt: a folyosógalériában 15 tabló mutatta be az elmúlt 50 év történetének kiemelkedő tudománytörténeti mozzanatait, köztük Farkas Bertalan tevékenységét, aki nemrég ünnepelte űrrepülésének harmincéves jubileumát. Három tárlóban magángyűjteményből származó tárgyak (érmek, kitüntetések, modellek, ruhadarabok)

és korabeli sajtótermékek szerepeltek, a Ruszisztikai Módszertani Kabinet és Könyvtár hat számítógépén filmtudósítások, riportok, ismeretterjesztő mozgóképek segítségével lehetett virtuális űrutazást tenni. A kiállítást a titokzatos „Gagarin-50” munkacsoport rendezte: Mezei Bálint doktorandusz, a kiállítás ötletgazdája, a kiállított tárgyak legtöbbször tulajdonosa (szakmai koprodukcióban a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeummal), valamint Pálosi Ildikó, a Ruszisztikai Módszertani Központ munkatársa.

2011. május 5. – május 11.

A cáfolat cáfolata, avagy a Gagarin-sztori valósága

Kerekasztal-beszélgetéssel folytatódott a kozmikus utazás a Ruszisztikai Módszertani Kabinetben *50 éve utazott először ember az űrbe* címmel, Schuminszky Nándor, Magyarország egyik legismertebb űrkutatási szakértője és műgyűjtője, a napokban meg-

jelent *Űrsztorok és Űrsztorik* című könyv szerzője, Képes Gábor, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum kurátora és Kovács Mihály, a Galaktika Magazin tudományos szerkesztője részvételével. Schuminszky Nándor multimédiás előadásban cáfolta a cáfolatokat: a Gagarin űrutazásának valóságát megkérdőjelező legendákat leplezte le fotótörténeti ritkaságok és dokumentumok segítségével. 2011. május 11-én műholdas közvetítéssel beszélgettek három európai város orosz kabinetjeinek látogatói Farkas Bertalan és Anatolij Berezovoj űrpilótákkal. Farkas Bertalan a budapesti Ruszisztikai Központból válaszolt a Belgiumban (Mons), Németországban (Drezda) és itthon feltett kérdésekre. E rendezvényen a Ruszisztikai Módszertani Kabinet – bölcsészmentálisát levetkezve – próbált technikailag is újat hozni: kis lépés az emberiségnek, de nagy lépés a kabinet életében! Az „űrprogram-sorozat” június 3-án középiskolásoknak szóló előadással zárult, a téma érdekessége és vonzereje azonban a folytatásra sarkallja a szervezőket.

2011. május 4–6.

II. Ruszisztikai Napok: a tudomány történetétől a történet tudományáig

Patinás helyszínen, az ELTE Szekfű Gyula Könyvtárában indult a II. Ruszisztikai Napok rendezvénysorozata, melynek alaphangját Csajkovszkij zenéje adta meg – Szalay Simon, a fiatal hegedűművész és Bali Dávid zongorista tolmácsolásában. A megnyitó első és egyben talán legünnepélyesebb aktsa a *Socius Honoris Causa* díj átadása volt, amelyet dr. Hudecz Ferenc, az ELTE korábbi rektora vehetett át. Az ünnepetet Manherz Károly, az ELTE korábbi dékánja – maga is a Socius Honoris Causa cím jogos birtokosa – köszöntötte, majd dr. Dezső Tamás, az ELTE BTK dékánja és dr. Borsodi Csaba, az ELTE helyettes rektora. Hudecz Ferenc szellemes, „speciális kutatáson” alapuló beszédben köszönte meg a díjat.

A rendezvény következő blokkját Krausz Tamás vezette, aki a Ruszisztikai Központ legújabb köteteit mutatta be: Szvák Gyula *Kís magyar ruszisztika* című, rendhagyó műfajú könyvét és a *Történeti ruszisztika Budapesten és az Urálban* című tanulmánykötetet, melyet Gyóni Gábor szerkesztett. A harmadik bemutatott könyv Gyimesi Zsuzsanna *Andrej Platonov prózája és Pavel Filonov festészete* című monográfiája volt, amely Krausz Tamás szerint a történelem számára is értékes olvasmány, nem csak az intermedialitás iránt érdeklődőknek.

A nyitóesemény harmadik részében Alekszej Varlamov, Szolzsenyicin-díjas író, *Orosz írórsorok a XX. században, avagy az író és a hatalom* címmel tartott előadást, ismeretlen adatokkal, új megfigyelésekkel jellemezve Mihail Bulgakov, Prisvin, Platonov és Alekszej Tolsztoj élethelyzete és műve közötti összefüggéseket.

Végezetül a Ruszisztikai Központ a moszkvai Határon Túli Oroszok Háza nemes adományát vehette át: 300 kötetes könyvtárat, amelyet az utóbbi öt év legrangosabb orosz kiadójának szépirodalmi, szaktudományos és nyelvtanítást segítő kiadványaiból válogatott össze az Alekszandr Szolzsenyicin nevével viselő intézmény. Az adományt szimbolikusan Irina Lopuhina, a Szolzsenyicin Ház kommunikációs igazgatója adta át, s dokumentumfilmet mutatott be az orosz emigráció történetéről és szellemi hazatérésükről. A megnyitónapságon még „csak” kiállítási tárgyként szereplő könyveket a kabinet olvasói azonnal használatba vették.

A II. Ruszisztikai Napok második napja a tudománytörténet és az interdiszciplinaritás jegyében zajlott, amely a hallgatóságtól igazán széles érdeklődési kört és határtalan kíváncsiságot kivált: Tomas Glanc, a prágai Károly Egyetem docense a pánszlávizmus eszmétörténetének fő irányairól beszélt, majd Schuminszky Nándor úrkutatás-szakértő a történelmi tények és áltények dinamikus viszonyát interpretálta Jurij Gagarin űrutazásának apropó-

ján, végezetül pedig Ruzsa György művészettörténész a kortárs orosz képzőművészet jeles alkotóival ismertette meg a közönséget, olyan mozzanatokkal emelve ki, amelyek közvetlenül összefüggnek a XX. század elejének avantgárd jelenségeivel és a tudományhoz való sajátos kapcsolatával.

A harmadik nap középpontjában a nemzetközi történettudományi kutatás állt: *A történelmi ruszisztika az Urálban és Budapesten 2.* című konferencia az ELTE Ruszisztikai Központ szervezésében 2009. október 5-én megrendezett nemzetközi tudományos szeminárium munkáját folytatta, amelyen jekatyerinburgi (Uráli Állami Egyetem, Uráli Tudományos Akadémia), budapesti (ELTE Ruszisztikai Központ, ELTE BTK Finnugor Tanszék, Néprajzi Múzeum) és szegedi (SZTE) kutatók vettek részt.

2011. június 10–11.

Nemzetközi konferencia a Szovjetunió megtámadásáról

70 éve támadta meg a német hadsereg a Szovjetuniót – erre emlékezve rendezett nemzetközi konferenciát az ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszéke és a Ruszisztikai Központ az ELTE Bölcsészettudományi Karának Tanácsstermében. A rendkívül nagy érdeklődés mellett, számos magas rangú vendég jelenlétében zajló tanácskozáson mások mellett felszólalt Alekszandr Tolkacs, az Orosz Föderáció rendkívüli és meghatalmazott magyarországi nagykövete, aki beszédében kiemelte: Európában egyedül Magyarország, azon belül az ELTE BTK két tudományos műhelye foglalkozik tudományos megközelítésben a Nagy Honvédő Háborúval, azzal az igénnyel, hogy eredményeit beépítse az egyetemi oktatásba. Borsodi Csaba, az ELTE rektorhelyettese gyermekkori élményeit fellelevenítve arra hívta fel a figyelmet, hogy olyan történelmi anyag értelmezéséről és értékeléséről szól a konferencia, amelyhez sokakat személyes tapasztalatok is fűznek, ami egyrészt segíti a kutatómunkát, másrészt tévedésekhez is vezethet, ezért különösen nagy szerepe kell legyen a független történelmi nézőpont kialakításának. A konferencia vendégei között volt Szergej Borozgin, az Orosz Kulturális Központ igazgatója, Valerij Muszatov, az Orosz Föderáció korábbi rendkívüli és meghatalmazott magyarországi nagykövete, Jurij Pivovarov akadémikus, az Orosz Tudományos Akadémia Társadalomtudományi és Információtudományi Intézetének igazgatója, valamint Vaszilij Hrisztoforov, az Orosz Állambiztonsági Hivatal Levéltári Igazgatóságának vezetője.

2011. június 20.

Új partnerünk: a Voronyezsi I. Péter Állami Agrártudományi Egyetem

Az ELTE BTK Ruszisztikai Központ újabb nemzetközi együttműködési szerződésben rögzítette szakmai kapcsolatait, ezúttal a Voronyezsi I. Péter Állami Agrártudományi Egyetemmel. 2011. június 20-án, pontosan 12 órakor Szergej Ivanovics Filanyenko, a Voronyezsi I. Péter Állami Agrártudományi Egyetem rektorhelyettese és Szvák Gyula egyetemi tanár, az ELTE Ruszisztikai Központ vezetője együttműködési szerződést írt alá, amely három területet érint: a tudományos és a kulturális együttműködés, valamint a cserekapcsolatok kialakításához kínál kereteket. E három területen belül különösen nagy hangsúlyt helyeznek a tudományos eredmények közös publikálására, a közös levéltári kutatási projektek indítására elsősorban a II. világháború témakörében, valamint a közös tudományos konferenciák és tudományos-ismeretterjesztő kiállítások szervezésére. Mindehhez szervesen kapcsolódnak a

diákcserék, oktatói és kutatói tanulmányutak és szakmai továbbképzések. Új terület lesz a két egyetem művészeti csoportjai és sportcsapatai számára szervezendő közös programok elősegítése, amely a kapcsolatépítés egyik leghatékonyabb, s tegyük hozzá, lelegelevenebb formájának ígérkezik.

2011. július 16–18.

III. Balatonfüredi ruszisztikai tábor: „rövid kurzus”

Az egyre népszerűbbé váló balatonfüredi ruszisztikai tábor az idén afféle „rövid kurzussá” alakult: a jól ismert okok miatti „forrásszűke” csak egy hosszú hétvégére adott lehetőséget, s mindössze egy orosz hallgató képviselte a „nemzetközi” kontextust. A tá-

bor intenzitása azonban annál inkább kárpótolta a résztvevőket, mind az interaktív szakmai program, mind a társasági élet terén. A szervezők az előzetes felkészülés révén igyekeztek „megnyújtani” és hatékonyra tenni a tábortréning programját: a csúcsmindenki szerint a szakdolgozati témák csatája és a disputabajnokság volt, melynek szellemi feszültségét sikeresen vezette le a „Ki mit tud?” – és még inkább a Balaton-parti koktél-parti.

2011. szeptember 23.

Kutatók éjszakája – „oroszosan”

Első alkalommal csatlakozott a Ruszisztikai Központ a Kutatók éjszakája 2011 című rendezvénysorozathoz, de az érdeklődők száma máris minden várakozást felülmúlt. A *Tabuk az orosz és szovjet történelemben* című program legalább olyan csábítóan bizo-

nyult, mint a hozzá kóstolónak kínált orosz különlegességek íze: az utólagos számítás alapján mintegy négyszázan fordultak meg a Fortocska Galéria folyosóján 18 és 23 óra között.

Az est első akciója a *Szemszedett közhelyeink* című kiállítás megnyitása volt. A kiállítás anyagát a VISART Művészeti Akadémia idén diplomát szerzett évfolyamának hallgatói készítették, akik feladatul kapták művésztanáruktól, Pintér József könyvművésztől – a Ruszisztikai Központ logójának és arculatának tervezőjétől –, hogy három szín használatával, „oroszos” klisékből készítsenek egyedi plakátterveket. A végeredmény izgalmas, humoros, élvezetes lett: a csupa ismert összetevőből üde, friss, teljesen újszerű képek születtek. Alkotásaikkal párhuzamosan retró tárlóinkban olyan tárgyakat állítottunk ki, amelyekből sztereotípiáink merítkeznek: turistaszúvenyrek mellett népművészeti relikviák, valamint az orosz hétköznapok jellegzetes darabjai. Új dimenziót adott a kiállítás-

nak Vitalij Kosztomarov orosz akadémikus felszólalása, aki a nyelvi klisék nemzetközileg elismert kutatójaként és oroszként kommentálta, milyennek látjuk őket mi, magyarok.

Hat tudományos előadás hangzott el az este folyamán szokatlan perspektívából és szokatlan hangvételben: Szvák Gyula például a *Nagy baj-e szeretni az oroszokat?* kérdést feszegette, Sz. Bíró Zoltán vodkatörténeti „rövid tanfolyamot” tartott, Kecskeméti Gábor ruszofób karikatúrákat mutatott. Volt közben filmvetítés, nyílt szerkesztőségi ülést tartott az oroszvilag.hu, lehetett különleges könyveket lapozgatni fehér kesztyűs kézzel, ódon bársonyfotelben ücsörögve, igazi számovárok sístergése mellett. Az egy éjszakai „kaland” ajándéksorsolással zárult, ahol mintegy ötven nyemreménytárgy talált gazdára azok között, akik leadták a legalább három eseményen való részvételt igazoló menetlevelüket.

2011. október 3.

Moszkva–Budapest: párhuzamos Ruszisztika MA szak

Akár történelminek is nevezhetnénk annak a jegyzőkönyvnek az aláírását, amelynek alapján párhuzamos Ruszisztika MA szak indul a tervek szerint 2013 őszétől az ELTE BTK Ruszisztikai Központja és a moszkvai Állami Bölcsészettudományi Egyetem (RGGU) közötti együttműködés keretében. A kezdeményezés igazi újdonsága az, hogy elvégzése után a hallgatók két diplomát fognak kapni – egyet az ELTE-től, egyet pedig az RGGU-tól. A mesterképzés legizgalmasabb szakasza persze a részképzés lesz: a Moszkvában tanuló hallgatók a második, a Budapesten tanuló hallgatók pedig a harmadik szemesztert fogják a partnerintézményben elvégezni, s így a négy félévből kettőt valódi csoporttársakként fognak eltölteni a két országban élő „virtuális” évfolyamtársak. Ezzel még

több gyakorlati lehetőségük nyílik arra, hogy a „terepen” is elsajátítsák az „Oroszország-szakértő” szakmát.

Az ELTE és a moszkvai RGGU között 2009 februárjában megkötött együttműködési szerződésre épülő Kiegészítő Szerződést és a hozzá tartozó Jegyzőkönyvet a két egyetem rektora, dr. Mezey Barna és Jefim Pivovarov írta alá. A magyar delegáció tagja volt dr. Borsodi Csaba, az oktatási és tanulmányi ügyek rektorhelyettese, dr. Horváth Zoltán, a nemzetközi ügyek rektorhelyettese, dr. Gosztonyi Gergely, a rektori titkárság vezetője, dr. Szvák Gyula, a Ruszisztika Mesterszak alapítója és dr. Búr Gábor egyetemi docens. Orosz részről részt vett a szerződés előkészítésében és az aláírás ceremóniáján dr. Dmitrij Bak, az RGGU általános rektorhelyettese, valamint Andrej Jurganov professzor, a moszkvai Ruszisztika Mesterszak gazdája.

2011. október 8.

Módszertani szombatok

Szombat délutáni nagybevásárlás vagy épp egy lazító aerobikedés helyett hétről hétre egyre több középiskolai orosz tanár választja a Ruszisztikai Központ metodikai szemináriumát, ahol a legjobb hazai szakemberekkel vitathatják meg az orosz nyelv-tanítás kulcskérdéseit. A 2011. október 8-án indult első félévben ugyancsak minden szombaton megtelt a könyvtárterem – a rendkívül változatos tematikának köszönhetően. Az első napot a sorozat vezetője, Irina Oszipova a mai orosz beszélt nyelv egyik legizgalmasabb kérdésének, a zsargon terjedésének szentelte: hogyan lehet tanítani az igazi, élő – szótározatlan, nem rögzült, ám mégis széleseben terjedő – nyelvhasználati formákat?

2011. október 24–30.

Következő állomás: Cseljabinszk

Egy héten át Budapesten tartózkodott a cseljabinszki Dél-Uráli Állami Egyetem nemzetközi ügyekért felelős rektorhelyettese és delegációja. Az egyik legnagyobb oroszországi kutatóegyetem tíz különböző tudományterületet képviselő munkatársa Viktor Mihajlovics Katocskov vezetésével az Európai Unió 7. keretprogramjában való részvétel lehetőségeiről folytatott tárgyalásokat, és vett részt magyar szakemberek által tartott gyakorlati képzésen, amelynek a Ruszisztikai Központ módszertani könyvtára adott helyet. A dr. Szvák Gyulával folytatott megbeszélések eredményeképp együttműködési megállapodás született a Ru-

szisztikai Központ és a cseljabinszki Dél-Uráli Állami Egyetem között a hallgatói cseréről és közös kutatási programok lehetőségéről. A Ruszisztikai Központ orosz regionális egyetemi partnereinek száma ezzel ismét tovább növekedett, jelezve az intézmény rangját és oroszországi elismertségét.

2011. november 16.

Gorbacsov: Rendhagyó „kultúrpillanat”

Dalos György *Gorbacsov. Ember és hatalom* című kötetét választotta a Ruszisztikai Központ a „Kultúrpillanat” című sorozat novemberi témájául, ám a szokásos helyszínre, az elegáns, ám nem túl tágas módszertani könyvtárba az érdeklődőknek csak a töredé-

ke fért be. Ezért aztán egy nagyelőadóba átvonulva hallgathatták meg a résztvevők Sz. Bíró Zoltán és Rainer M. János történészek véleményét s a szerző reflexióit.

2011. november 17.

Mesterkurzus – mesterfokon

Okszana Jakimenko – a Szentpétervári Állami Egyetem Finnugor Tanszékén működő magyar szakirány kiváló oktatója, magyar tolmács, műfordító, szakfordító, remek irodalomtörténész és kultúraterjesztő – mesterkurzust tartott a Ruszisztika MA szak első, illetve másodéves hallgatóinak. Mesterien választotta ki az előadások és szemináriumok tematikáját is: az interneten születőben lévő új, a publicisztika és a művészetek határmezsgyéjén mozgó

műfajokat elemezte, olyan kérdésekre kereste a választ hallgatóságával együtt, mint hogy miként használhatók az internetes fórumok mint a kulturális élet újszerű megnyilvánulási formái a magyar–orosz kulturális kapcsolatok továbbfejlesztésére, élénkítésére. A társadalomtudományi szövegek szakfordítási specifikumait és nehézségeit taglalva ugyancsak azt vizsgálta, miként használhatók segítségként az internetes források. Okszana gyakorlati célú mesterkurzusának hallgatósága – a mesterfogások mellett – fordításelméletet is bőven kapott.

2011. december 2.

Ruszisztikai díjak – ötödször

Ötödik alkalommal került sor az *Alapítvány az orosz nyelvért és kultúráért* kuratóriuma által alapított ruszisztikai díjak átadására az ELTE BTK Kari tanácstermében. A 2007 óta évente odaítélt Pro Cultura Hungaro-Russica díjat idén az Európa Könyvkiadó alkotóműhelye kapta, a ruszista életműdíjat Fenyvesi István, a Szegedi Tudományegyetem nyugalmazott tanára, az Év Ruszistájának járó Lihacsov-érmet Szőke Katalin irodalomtörténész, a Szegedi Tudományegyetem Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékének docense érdemelte ki, az Év Oroszstanára címmel pedig a kiskunhalasi Bibó István Gimnázium igazgatónöje, Veszelszkiné Huszárik Ildikó munkáját ismerte el a testület. A ruszisták e hagyományos ünnepe egyúttal az év zárását is jelentette: koccintáskor a jelenlevők – orosz szokás szerint – már a közelgő ünnepek alkalmából is köszöntötték egymást.

Háború és felelősség: Újabb viták és dokumentumok

„A történelemhamisítás a II. világháborút követően élte virágkorát, és a hidegháború kiéleződésével egyenes arányban terebélyesedett. (...) A 70-es években ez a kampány háttérbe szorult, a Szovjetunió felbomlása és a rendszerváltás után azonban ismét teret nyert Közép- és Kelet-Európa országaiban az a felfogás, hogy e térség minden fejlődési nehézsége a szocialista berendezkedés és ideológia számlájára írható” – állapította meg Valerij Muszатов történész, Oroszország volt magyarországi nagykövete a Magyar–Orosz Történetész Vegyesbizottság 2011. június 10-i nemzetközi konferenciáján, amelynek tárgya Németország

Szovjetunió ellen indított támadása volt. „A konferencia résztvevői – hangzott el Krausz Tamás megnyitójában – elutasították a konjunkturális, ún. kurzus-történetírás hagyományát, s a források elemzését, a historiográfiai összefüggések értelmezését állították helyébe.” Jól mutatja ezt a törekvést Vaszilij Hrisztoforov előadása, amelynek téziseiből orosz nyelven alább közlünk rövidített részleteket (a teljes szöveget magyar nyelven a *Háború és nemzeti önismeret* című kötetében olvashatják, a tanácskozás többi anyagával együtt). E szövegek híven tükrözik az „oroszságtudomány” (россиеведение) néven most formálódó új tudományág legfőbb célját: a történész nem szorítkozhat a historiográfiai kutatások eredményeinek publikálására; szembe kell néznie a feltárt összefüggésekből fakadó társadalmi, etikai, lélektani és „emlékezetpolitikai” konzekvenciákkal is, anélkül hogy sérülne a történeti objektivitás követelménye.

Чрезвычайные меры в СССР по предотвращению катастрофы: июнь-декабрь 1941 г.

Историография Второй мировой войны насчитывает тысячи научных работ, одна из ключевых проблем которых – исследование причин трагического для Советского Союза начала войны. В некоторых работах утверждается, что по инициативе Сталина Советский Союз готовился к нападению на Германию, но изучение документов российских архивов не подтверждает эту версию. Более того, анализ документальных материалов позволяет реконструировать события 1941 г. и сделать вывод, что Советский Союз не только не готовился к наступательной войне, но и в тот период не был готов к любой войне. Для того чтобы не допустить катастрофы, высшему политическому руководству СССР пришлось принимать меры чрезвычайного характера по мобилизации сил на отпор врагу, а также и по изменению законодательства и системы государственного управления, в правоохранительной, военной, экономической и общественной деятельности.

На основании вновь принятых законодательных актов существенно расширились полномочия военных властей, военных трибуналов и правоохранительных и внесудебных органов, в угрожаемых районах вводилось военное и осадное положение. В соответствии с Указом Президиума Верховного Совета СССР от 22 июня 1941 г. «О военном положении» в местностях, объявленных на военном положении, все функции органов государственной власти в области обороны, обеспечения общественного порядка и государственной безопасности принадлежали военным советам фронтов, армий, военных округов, а там, где не было военных советов, – высшему командованию войсковых соединений.

С 22 июня по 10 октября 1941 г. органы военной контрразведки и заградительные отряды войск НКВД задержали 657 тыс. 364 военнослужащих, отставших от своих частей и бежавших с фронта. Из числа задержанных были арестованы 25 тыс. 878 человек, остальные 632 тыс. 486 – распределены по войсковым частям и вновь направлены на фронт. По постановлениям особых отделов НКВД и приговорам Военных трибуналов расстреляны 10 тыс. 201 человек, из них перед строем – 3 тыс. 321 человек. В условиях, когда части Красной армии несли большие потери, это нельзя считать обоснованным и тем более оправданным.

Первые шесть месяцев войны были самыми трудными для Советского Союза. Войскам Германии и её союзников удалось продвинуться в глубь СССР на 850–1200 км, находился на подступах к Москве, имел полное превосходство в воздухе. Германская авиация с начала войны по декабрь 1941 г. совершила 127 налётов на Москву, в ходе которых самолёты противника сбросили на город 1 тыс. 732 фугасных и 58 тыс. 50 зажигательных авиабомб, от которых пострадало 6 тыс. 742 человека (убито – 1 тыс. 404 человека, ранено – 5 тыс. 338).

Безвозвратные потери за шесть месяцев и девять дней 1941 г. составили 4 млн 473 тыс. 820 человек. Убиты и умерли на этапах санитарной эвакуации – 465,4 тыс. человек, умерли от ран в госпиталях – 101,5 тыс. человек, пропали без вести и попали в плен 2 млн 335,5 тыс. человек (52,2% от общего числа потерь), ранены, контужены – 1 млн 256,4 тыс. человек.

В тыловых районах СССР органами НКВД с начала войны и по 20 декабря 1941 г. по подозрению в дезертирстве было задержано 189 тыс. 137 человек, из числа задержанных арестовано 39 тыс. 965 человек, передано в райвоенкоматы и войсковые части 149 тыс. 172 человека. В тот же период в прифронтовой полосе военными контрразведчиками было задержано 448 тыс. 975 человек, из них: арестовано – 42 тыс. 900. Всего в тыловых районах и прифронтовой полосе органами НКВД было задержано по подозрению в дезертирстве 638 тыс., из них арестовано – 82 тыс. 865 человек.

Причины трагического начала войны для Красной армии можно понять, обратившись к архивным документам, дневникам и воспоминаниям участников войны. Во-первых, это были просчёты советского военно-политического руководства в оценке сроков нападения Германии на СССР. Сталин был убеждён, что войны в 1941 г. не будет, он считал, что Гитлер не нападёт на СССР, пока не завершит боевые действия против Англии. Эта убеждённость передавалась и командному составу Красной армии, что и порождало благодушные настроения.

Во-вторых, в войсках Западного, Киевского и Прибалтийского особых военных округов не было завершено формирование механизированных корпусов, перевооружение авиации, а также оказался не подготовленным театр военных действий (не завершено строительство укреплённых районов непосредственно по рубежу новой государственной границы, реконструкция железных дорог, не подготовлена аэродромная сеть, системы связи, тыловые склады, базы и т. д.). Это было связано с тем, что в 1939–1940 гг. государственные границы

СССР были передвинуты на запад после того, как вступил в силу секретный протокол о разделении «сфер влияния» между Германией и СССР в Восточной Европе.

В-третьих, советское политическое и военное руководство ошибалось в прогнозе направления главного удара германских армий, а войска и штабы западных военных округов оказались не подготовлены к ведению боевых действий. О допущенных в предвоенный период роковых ошибках пишет в своих мемуарах Г.К. Жуков: «И.В. Сталин был убеждён, что гитлеровцы в войне с Советским Союзом будут стремиться в первую очередь овладеть Украиной, Донецким бассейном, чтобы лишить нашу страну важнейших экономических районов и захватить украинский хлеб, донецкий уголь... Однако в прогнозе направления главного удара противника он допустил ошибку».

В-четвёртых, репрессии 1937–1938 гг. в отношении командного состава Красной армии крайне негативно сказались на морально-психологическом состоянии военных. В результате репрессий на командные должности назначались офицеры, не имевшие опыта руководства воинскими коллективами и опыта организации боевых действий.

Репрессии в отношении военных продолжились и в 1940–1941 гг.: так, в мае – июне 1941 г. подразделениями военной контрразведки по ложным обвинениям была арестована большая группа генералов.

Чрезвычайные меры государственных властей и военного командования в условиях войны и осадного положения в отношении предателей, дезертиров, паникёров, членовредителей и граждан, уклонявшихся от выполнения своего долга, можно считать оправданными, но лишь в начальный период войны. Они привели к негативным последствиям, когда меры судебного и внесудебного принуждения использовались без достаточных оснований, репрессиям подвергались военнослужащие, не совершившие никаких преступлений.

Христофоров В.С.

(Сокращённый вариант тезисов выступления В.С. Христофорова, доктора юридических наук, главного научного сотрудника ИРИ РАН на международной конференции «Великая Отечественная война – 70 лет нападению нацистской Германии на СССР» Будапешт, 10 июня 2011 г.)

Ünnep után: Műhelyek – műhelyünkről

A Ruszisztikai Központ 15 éves jubileumi ünnepségsorozata és az évfordulóra időzített (vagy épp azzal véletlenül egybeeső) kiadványok rendkívül élénk nemzetközi visszhangot váltottak ki a legjelentősebb történettudományi és ruszisztikai műhelyekben.

Nemzetközi beágyazottságunkat illetően egyébként sem lehet okunk panaszra: az angolszász ruszisztika doyenje, Philip Longworth ugyanúgy a diszciplína „budapesti iskoláját” tiszteli bennünk, mint Veniamin Alekszejev akadémikus, az uráli historiográfiai iskola nagy tekintélyű vezető személyisége, aki először aposztrofálta ekként központunkat.

Talán nem érdemtelenül választott bennünket partnerül a moszkvai Állami Bölcsészettudományi Egyetem (RGGU) – mint arról az *Orosz Negyed* hasábjain többször beszámoltunk –, és a mi programunk alapján indíthatunk velük együtt kettős diplomát adó képzést az „országtudományban”. Olyan ez, mintha a Columbia Egyetemen az ELTE amerikanisztika programja alapján osztanának diplomát, és hallgatóikat Budapesten szerkesztett könyvből oktatnák.

Ez utóbbi egyáltalán nem légből kapott példa: ugyancsak nemrégiben látott napvilágot angol nyelven az *East European Monographs* sorozatban (no. DCCLXIX) a Szvák Gyula által szerkesztett kötet *The Place of Russia in Europe and Asia* címmel (Boulder, Colorado, 2010, 283 pp.), amelyben a kiterjedt szakmai népszerűségnek örvendő, kétévenkénti konferenciáink legérdekesebb tanulmányait és esszéit gyűjtötte egybe az amerikai kiadó.

Párhuzamosan dolgozott az ugyanezen címet viselő orosz kiadison az Oroszországi Tudományos Akadémia Társadalomtudományi és Információs Kutatóintézete és a Ruszisztikai Központ munkatársaiból alakított szerkesztőbizottság (*Место России в Европе и Азии*. Сб. науч. тр. Редкол.: Д. Свак [отв. ред.] и др. – Будапешт – Москва: Будапешт. ун-т им. Л. Этвеша, Центр русистики; Рос. акад. наук, ИНИОН, 2010, 298 с.). A kötetet az oroszországi történelmi tárgyú internetes portálok annotációikban a „történeti ruszisztika egyetemes rangú képviselőinek előadásából válogatott, alapvető, reprezentatív munka”-ként emlegetik.

Oroszország szimbóluma?

Ugyancsak a budapesti ruszisztikai műhelynek szóló elismerés az is, hogy az Oroszországi Tudományos Akadémia tekintélyes „Nauka” kiadója megjelentette orosz nyelven Krausz Tamás új Lenin-könyvét (Тамаш Краус: Ленин. Социально-теоретическая реконструкция. Москва, Наука, 395 с.), amelyet máris alapvető kézikönyvként ajánlanak társadalomtudósoknak, szociológusoknak, politológusoknak és történészeknek. A könyv rangját és jelentőségét mi sem jelzi plasztikusabban, mint hogy az általa felvetett gondolatok máris integrálódtak az orosz tudományos diskurzusba, sőt az orosz médiában zajló intellektuális vitákba is. Nemrégiben egy moszkvai rádió «Забытый кумир или символ России?» címmel sugárzott programjában Jurij Pivovarov akadémikus méltatta a könyvet, a szerzőt, Krausz Tamást pedig arról kérdezte az egyenes adásban zajló beszélgetés műsorvezetője, hogy valóban reális alternatívát kínál-e ma a világnak a lenini gondolat, a – divatos szóval – „lenini projekt”. Részlet az elhangzott válaszból: „В принципе и в теории, по-моему, надо поставить альтернативу сегодняшнему восточноевропейскому полупериферийному капитализму. Морально нет другой альтернативы, как поставить этому новому режиму какую-то человеческую альтернативу, потому что это для многих миллионов

людей катастрофа. Надо признать, бедность, расизм, фашизм у нас уже легально марширует под флагом демократии. И есть такая модель, в этом я уверен» (<http://finam.fm>).

„Az erő nyelvén”

A sort a legrangosabb oroszországi történettudományi folyóirat, a *Rosszijszkaja Isztorija* folytatta, amelynek főszerkesztője, Andrej Medusevskij, a híres moszkvai Gazdasági Főiskola (ВШЕ) politikatudományi professzora Közép-Kelet-Európa vezető oroszágtudományi műhelyeként jellemezte a Ruszisztikai Központot («Русская парадигма» и ее переосмысление в историографии стран Центральной и Восточной Европы: К 15-летию Центра русистики Будапештского университета им.

Лоранда Этвеша // *Российская история*, 2011, № 3. С. 168-174. A cikket részletesen ismertette magyarul Gyóni Gábor: <http://www.oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=2088>.

Medusevskij három kutatási témát emel ki a központ tevékenységéből: az Oroszország-kép változásai, Oroszország helye Európában és Ázsiában, állam és nemzet Oroszországban és Közép-Európában. Az imidzskutatások kapcsán az alábbi tényezőkre vezet vissza, miért mutat legújabbán javuló tendenciát térségünkben a poszthidegháborús, egységesen negatív Oroszország-kép: a „negatív” hivatalos kánonok változása, a pragmatizmus térnyerése, a jobb- és baloldali, ill. centrista erők eltérő viszonyulása Oroszországhoz, a belpolitikai stabilitás pozitív üzenetének hatása stb. „Ne csodálkozzanak azok – írja Medusevskij –, akik Oroszország képét szándékosan eltorzítják, ha az orosz válaszreakció nem lesz szívélyes. Akik a Szovjetuniót gyarmatbirodalomként írják le, akik primitívizálják az orosz fejlődést, mondván, az orosz történelem nem ismert alternatívákat az autoritarizmuson kívül, és soha nem létezett benne civil társadalom, azokkal az erő nyelvén fognak beszélni.”

Medusevskij cikke és a központra vonatkozó értékelése hajszerűen pontosan követi azokat a módszertani alapelveket, amelyeket a *Rosszijszkaja Isztorija* főszerkesztője programadó nagy tanulmányában az „analitikus történetírás” koncepciójáról és gyakorlatáról ír: „A budapesti Ruszisztikai Központ említett kötetei a különbö-

ző szerzteágazó historiográfiai tradíciókra építve, a kívülálló függetlenségének igényével közelítenek Oroszország történetének problémás kérdéseire.”

„Higgadt dialógus...”

„Ebben a könyvben nincs egy szemernyi ruszofóbia sem, és szerencsére, ruszofília sem” – állapítja meg Olga Balla, aki *A kívülállás szabályai* címmel közöl elemzést a *Druzba Narodov* című folyóiratban ugyancsak a jubileum kapcsán – Szvák Gyula *Orosz paradigma* című könyvéről (*Русская парадигма: Русофобские записки русофила*. СПб.: Алетейя, 2010 – 176 c.). Szvák Gyula szerzteágazó ruszisztikai tevékenységének bemutatása alapján a recenzius arra a következtetésre jut, hogy bár az Oroszországi Tudományos Akadémia tiszteletbeli díszdok-

tora számára e téma személyes tételt bír, mégis „szakmai feladatként, nem egzisztenciális problémaként” közelíti meg. Ezért tudja a kívülálló pozíciójából, higgadtan, neutrálisan leírni a tárgyalt kérdésekben érintett – egymással diametrális ellentétben álló és versengő – metodológiai és értékeltű csoportokat, a szembenállás helyett a távolságtartó párbeszédet preferálva.

A kötet kulcskérdését – Oroszország helye Európában vs. Ázsiában – a különösségre utaló „orosz paradigma” terminus használatára ellenére nem valamiféle „harmadikutas” orosz fejlődés feltételezésével véli megválaszolhatónak. Oroszországot európai-ként definiálja, de a történetileg változó civilizációs határok pontos megjelölésével, s a választ inkább a „hogyan látnak bennünket ők?” problémákra adott reflexiók hálójában keresi. Így jut el újra és újra az „oroszkép” problémájához: nem véletlen – véli a szerző –, hogy a Szvák Gyula által vezetett ruszisztikai műhelynek is ez lett az egyik centrális témája (Ольга Балла: Правила непринадлежности // *Дружба народов*, 2011, №9 <http://magazines.russ.ru/druzhba/2011/9/ba19-pr.html>).

„Csak nemzetközi kontextusban”

Igazi szakmai elismerést jelent a *Russzkij Jazik za Rubezsom* című, nagymúltú, világszerte olvasott nyelvoktatási-oroszságis-

mereti folyóirat terjedelmes ismertetése a 15 éves Ruszisztikai Központ tevékenységéről, kiemelten az *Образ России с центральноевропейским акцентом* című tanulmánykötetünkről – annál is inkább, mivel a cikket a szakterület tekintélyes történészprofesszora, A. V. Manyko, a moszkvai Puskin Intézet társadalomtudományi és Oroszország-ismereti tanszékének vezetője jegyzi (*Русский язык за рубежом*, 2011, № 3, c. 114-115). A szerző szerint a kötet témája rendkívül időszerű, és törvényszerűen vált ki megnövekedett érdeklődést minden ország tudományos közvéleményében.

A külföldi Oroszország-kép formálódásakor számos tényezővel kell számolni: a történelmi örökség éppúgy szerepet játszik („Oroszországot a Szovjetunió öröksének tekintik, a Szovjetuniót annak idején Oroszországgal azonosították”), mint a politikai prioritások és a tájékozottság, leginkább pedig az egyes országok közvéleményének történelmi alakulása-alakítása. «Из всего этого сам собой напрашивается вывод, что феномен новой России может быть изучен только совместными усилиями в международном контексте» – zárja cikkét a Puskin Intézet professzora, ezzel is igazolva a Ruszisztikai Központ kutatási megközelítésének helytálló mivoltát.

„...múltbeli sérelmek helyett”

Már-már azt hihetnénk, igazi tudományos sláger lett az *Образ России с центральноевропейским акцентом* című kötetünk, legalábbis Oroszországban. Tény, hogy az eddigi legterjedelmesebb és legalaposabb elemzést orosz tudományos orgánumban, a *Vosztocsnaja Jevropa. Perszpektivi* közölte (<http://www.newprospects.ru>). A nemrégiben alapított diplomáciatörténeti, politika- és társadalomtudományi műhelyfolyóirat – a nemzetközi szerkesztőbizottság elnöke Anatolij Torkunov, a Nemzetközi Kapcsolatok Egyetemének (MGIMO) rektora, főszerkesztője pedig Artyom

Malgin, a MGIMO politikatudományi tanára – Kelet-Európát olyan, tág értelemben vett nemzetközi politikai alakulatként kezeli, amely nemcsak a „klasszikus” volt szovjet régió országait sorolja ide, mint Lengyelország, Szlovákia, Csehország, Románia, Bulgária, Magyarország, hanem a posztszovjet térség kapcsolódó részét, a Baltikumot, Ukrajnát, Belorussziát és Moldáviát.

A lap centrális témája – s ez az egyik fő újonsága – az Európai Unió keleti politikája mint az eurázsiai térség nemzetközi kapcsolatainak meghatározó tényezője, ami – érthető módon – rendkívül eleven, mozgalmas vitaléggé teremt. Különösen igaz ez a 2001. évi 2. számra, amelyben a szerzők a „lengyel prizmán” keresztül veszik szemügyre az EU keleti stratégiáját – kiterjedt történelmi és jelenkori dimenzióban, erős kritikai attitűddel.

Természetesen illeszkedik ehhez Olga Siskina könyvünkről írott recenziója a „DE LIBRIS” című rovatban, amelyben a MGIMO politikatudományi tanára tanulmányok ismertetése alapján számos lényeges imidzsformáló faktort különít el: a kétoldalú kapcsolatok, a nemzeti önmeghatározás, az új liberális orientációs keretek, az egyes országok belpolitikai tényezői.

Siskina megítélése szerint a legerőteljesebben a nyugati tömegkommunikáció hatása befolyásolja a visegrádi országok információs térségét, különösen az olyan sztereotípiák erősítésével, mint az „orosz államiság válsága”, „a birodalmi ambíciók továbblétele”, amelyeket csak tudományosan megalapozott, jól argumentált információk terjesztésével lehet ellensúlyozni. A szerző épp ebben látja az ismertetett kötet jelentőségét, hozzátéve: «Чем больше всего позитивного будет связывать Россию с государствами Центральной и Восточной Европы в современности, тем меньше будут вспоминаться обиды прошлых лет». (О. В. Шишкина: Россия глазами русистов стран Вышеградской группы. *Восточная Европа. Перспективы*, 2011, № 2, c. 129-131)

„Rezes orrú s kakas képű utczai kóborok”:

Magyarországi oroszkép 1830–1848 között

Suhajda Szabolcs „Az év oroszdolgozata” pályázaton II. helyezést ért el *A magyarországi orosz-kép 1830–1844 között* című munkájával, amely témáról összefoglaló munka mind ez idáig nem látott napvilágot. A dolgozat az objektív Oroszország-kép hiányát a korszak politikai, diplomáciai viszonyaira vezeti vissza, különösen nagy jelentőséget tulajdonít az 1830–31-es lengyel felkelés leve-rése kapcsán kialakult értékítéletnek. Nem véletlen – írja –, hogy a cári birodalom ekkor váltott ki először szélesebb érdeklődést a magyar reformellenzék körében is. A liberális nemesség ideologikus, olykor csupán egyoldalú morális értékelésen alapuló elutasító álláspontját a dolgozatszerző Széchenyi, Trefort és Podmaniczky első kézből származó oroszképeinek bemutatásával árnyalja. Ez utóbbi fejezetekből közlünk összefoglalást, szerkesztett, rövidített formában.

Egy alternatív vélemény: Széchenyi István és Oroszország

Széchenyi elsősorban levelezésében, naplóbejegyzéseiben tesz utalásokat az Orosz Birodalomra. Külön értékessé teszi ezeket az írásokat, hogy szerzőjük azon kevesek közé tartozik az oroszországi viszonyokat bíráló reformkori magyar politikusok, képviselők között, akinek voltak személyes tapasztalatai az orosz viszonyokról, hiszen az Al-Dunán, Duna-deltában tett utazásai során számos alkalommal találkozott nemcsak az orosz hatóságokkal, hanem magánemberekkel is. Széchenyi ugyanúgy tart az orosz előretöréstől, mint a korabeli reformellenzék képviselői, az Orosz Birodalom még szerinte sem érte el hódításainak végső határait, és a későbbiek során, elsősorban a Balkán-félszigeten újabb területekhez fog jutni, s emiatt konfliktus alakulhat ki Oroszország és a Habsburg Birodalom között: „*Ha Sándor cárra gondolok – életére és körülményeire –, ha Oroszország történetére és politikájára egy pillantást vetek – ahogy növekszik [...] akkor világosan érzem, hogy Sándor a megújított görög birodalom fundátora lesz.*” (1821. 07. 20.) Szé-

chenyi azonban – a liberális nemességtől eltérően – Oroszország előretörését nem a szláv nemzetek és Oroszország összefogásából vezeti le, hanem a cári birodalom nagyhatalmi lehetőségeiből és érdekeiből, amelyeket a meggyengült Török Birodalom kárára érvényesíthet: „*Manapság két lehetőség van arra, hogy az ember a magát védelmezze és biztosítsa: ágyuk – és a közvélemény. Mi tartoztatja meg az autokrata Sándort, hogy Oroszország politikáját követve trónját az elöntött Pétervárról ne a paradicsomi Konstantinápolyba helyezze át – és egymillió harcrakész, jól fegyverezett katonájával mintegy megbűvölve, mozdulatlan álljon? Talán bizony az osztrák hadsereg, ami az oroszot majd feltartóztatja?*” (1825. 09. 21.)

Széchenyi a reformellenzékhez hasonlóan bírálja a cári autokráciát, a bürokráciát, különösen a Duna-deltában tapasztalt szigorú ellenőrzések kapcsán: „*Estefelé megérkezünk az isaktasai orosz hajóhídhöz. Ha az orosz parancsnoknak nincs kedve, 10 napig sem nyitja ki. Egy francia hajónak különféle ürügyek miatt, melyek között egyetlen igaz, alapos ok sem volt, 7 napig kellett várnia [...]. Sok hajó volt a Duna torkolatánál. Itt is volt orosz parancsnok, erős orosz matrózalakulattal és több csónakkal. Ettől a parancsnoktól függ nemcsak az, hogy az ember kijuthat-e a Fekete-tengerre – hanem áltá-lában minden hajónak ő az ura, rajta múlik, hogy kimehet-e vagy nem...*” (1830. 08. 03., 07.) Ez a helyzet szerinte is korlátozhatja a magyar dunai hajózás és kereskedelem lehetőségeit, de a liberálisokkal ellentétben Széchenyi úgy gondolja, hogy nemzetközi szerződésekkel biztosítani lehetne a Duna-deltában a szabad hajózást a magyar hajók számára is. Mi több, Széchenyi gazdasági tekintetben is lát lehetőséget az együttműködésre Oroszország-

gal – ugyanabban az időszakban, amikor az 1833–34-es országgyűlésen súlyos vádask hangzottak el Oroszország ellen a lengyel területeken történt intervenció miatt. Levelezéseiből kiderül: személyesen próbált közbenjárni, hogy megnyerje a helyi orosz erőket az együttműködés ügyének. Egyik levelében például a helyi orosz tábornok segítségét kéri, hogy a gőzhajók számára hajózhatóvá tegyék a Vaskapu térségét, amelynek egyik partja Havasalföldhöz, így közvetett módon orosz fennhatóság alá tartozott. Széchenyi bizonyos területeken jóval szélesebb együttműködésre látott lehetőséget, annak ellenére, hogy a korszak politikai és diplomáciai eseményei nem kedveztek az orosz–magyar kapcsolatoknak, és így e lehetőségek sokszor kihasználatlanul maradtak.

Korabeli magyar utazók Oroszországban: Trefort és Podmaniczky

A XIX. század első felében aránylag kevés magyar utazó látogatott el Oroszországba, inkább nyugat-európai országokat kerestek fel; e kevesek közül Trefort Ágostont és Podmaniczky Frigyest érdemes kiemelni. Trefort Ágoston a reformkorban a centralisták egyik vezéralakja lesz, majd a dualizmus korában a vallás- és közoktatásügyi miniszteri posztot tölti be. Podmaniczky Frigyes ott van az 1847-es pozsonyi országgyűlésen, részt vesz a szabadságharcban, az Osztrák–Magyar Monarchia idején évtizedeken keresztül a Fővárosi Közmunkák Tanácsának az alelnöke. Mindketten azon kevesek közé tartoztak, akik útjuk során kifejezetten Oroszországot, az orosz viszonyokat szerették volna megismerni, s mindketten felkeresik a két orosz fővárost. Habár útleírásaik nem nélkülözik az Oroszországra vonatkozó sematikus megállapításokat, egyvalamben egyetértenek: Oroszországot már nem lehet csupán csak lenézéssel kezelni. Ezért mindketten arra tesznek kísérletet, hogy a kortársak számára jól ismert (pl. Custine márki által közvetített) elképzeléseket, előítéleteket egybevevessék a valósággal.

Mindketten tengeren keresztül, hajón érkeznek Oroszországba: Trefort 1836 nyarán német területről, Podmaniczky Frigyes majdnem tíz évvel később a mai Szczezin kikötőjéből indult útnak. Podmaniczky 1845 augusztusában, szeptemberében tölt el néhány hetet az Orosz Birodalom területén. Mindketten megemlékeznek arról, hogy Pétervárra érkezéskor „tartózkodási engedélyt” kell kérni, és elhagyását is előre be kell jelenteni a helyi hatóságok képviselőinél, akiknek lekenyerezése igen sokba kerül. A két orosz nagyvárosban tapasztalatakról értekezve Trefort ámulva, de kritikus szemléli Pétervárt: „*De a nimbus nem sokára kezd enyészni. A*

classicus stylus ros utánzása tünik fel, az oszlopok’ s más architectonicus ékességek’ sokasága nyomja az épületeket. [...] Pétervár autocratia’ szülöttje levén az egység’ izlése’ s szeszélye itt nem látható, itt minden egy kaptára van szabva.” Moszkvát tartja az „igazi” orosz városnak, még külsejében sem próbál hasonlítani egyik európai városhoz sem. Podmaniczky sokkal többre tartja Pétervár építészetét, de felismeri azt is, hogy mindez csak látszat: elismeri, hogy Pétervár megépítése nagy erőfeszítésekbe került, de szerinte az uralkodói hatalom és önkény önmagában nem képes „élő” város létrehozására. Podmaniczky Moszkvát inkább ázsiai városnak tartja, amely török városra, konkrétan Sztambulra emlékezteti. A templomok sokaságát látva az ortodox vallás valódi funkcióját keresik: Trefort szerint ez valójában nem az igazi vallásosság bizonyítéka, Podmaniczky is csupán külsőségnek véli a sűrű keresztvetéseket, földre borulásokat, az egész egyházi intézményrendszert, amely szerintük valójában az autokrácia erejét bizonyítja. Trefort úgy gondolja, hogy a keleti kereszténység felvétele után Oroszország elszigetelődött Európától, emiatt nem is juthatott a teljes európai tudomány és műveltség birtokába. Szerinte ebből következik az oroszok kulturálatlansága és az ország elmaradottsága: „*Az oroszok fő jellemvonásai: a durvaság [...], a szenteskedés és az iszákosság. Az elsőt bizonyítják a temérdek verekedések és veszekedések [...]. A szenteskedés tetőpontját érte el; szent képek csókolása, kereszttek hányása, földre borulás, kézcsofolás [...]. Ez utolsót mennyire kedvelik s mi nagy szorgalommal élvezik, bizonyítják a temérdek részegen tántorgó, rezes orrú s kakas képű utczeni kóborok.*” De miért válhatott mégis Európa meghatározó hatalmává? – kérdezik, s a kérdést valójában mindketten megválaszolatlanul hagyják. Trefort Ágoston a Téli Palota kapcsán írja: „*Az ércoszlopfőn, félgolyon áll egy angyal, egyik kézzel a’ keresztet tartván, a’ másikkal az égre mutatván, s’ jelentvén: hogy Oroszhon győzelmeiért felsőbb erőknek tartozik.*”

Vodka és palenka

Egy magyarbarát orosz huszártiszt emlékeiből

„A legfontosabb azonban az, hogy az ember ne szoktassa magát rá a sok ivásra, ellenkezőleg, igyekezzék minél kevesebbet inni. A vízhez egy kis ecetet is lehet adni, vagy vodkát, orosz vodkát, magyar vodkát, amit palenkának (sic!) hívnak!” (Andrej Fatyjejev)

Különleges gyűjtemény kerülhetett a közelmúltban a magyarok oroszképét és az oroszok magyarképét kutatók kezébe: Horváth Iván ruszista kollégánk, kiváló nyelvtanár és kulturális diplo-

mata, sokéves munkával összegyűjtötte, lefordította és közreadta egy elfeledett (vagy inkább fel sem fedezett) katonaiíró, Andrej Fatyjejev legfontosabb visszaemlékezéseit és novelláit. A *Világostól – Krímig. Egy magyarbarát orosz huszártiszt emlékeiből* (Budapest, Noran Libro, 2011, 416 o.) címmel megjelent vastag válogatás I. részében (*A magyar szabadságharc leverése*) olvasható Fatyjejev memoárja az 1849. évi magyarországi hadjáratról és a világi fegyverletételről. Az „orosz Balassi”-ról a *Katonaélet*, illetve a *Szerelem – kártya* című részekből kapunk teljes képet, amely ahhoz is kiváló adalék, miként bontakozott ki a XIX. század második harmadában a Dosztojevszkij, Csernisevszkij, Nyekraszov mögött húzódó irodalmi másodvonal a Fatyjejevhez hasonló kismesetek nyomán.

Andrej Mihajlovics Fatyjejev (1814–1866) a moszkvai kormányzó-ságbeli Szemjonovkában született, pravoszláv nemesi családban, magántanárától a kornak megfelelő műveltségre tett szert. Földbirtoka nem volt, élete végéig nőtlen maradt: logikus volt, hogy a katonai pályát választja. 1860-ig szolgált a cári hadseregben, végül a moszkvai postahivatal titkáráként hunyt el. 1849-ben ezredével végighaladt az országon a Felvidéktől Erdélyig, szemtanúja volt a világos fegyverletételnek. Így ír a magyarokról:

„Utunkba akadt egy vendégszerető, gazdag magyar település. Az emberek az utcán állodogáltak, bizalommal néztek a szemünkbe, örömmel adott ki vizet, ki bort, ki meg kenyeret, húst, sajtot kínált. Ahogy haladtam, gyönyörködtem ezekben a jóarcú, hetyke bajszú emberekben, fekete tollas kalap volt rajtuk. A magyar lakosság számunkra még újdonság volt, mert eddig csak szlovák településeken haladtunk át. A település elöljárójának udvarán, amikor lovasszázadunk egy vonalba ért vele, már igazi zsisbvasár volt. Maga a gazda és a családja a tornácon állt, az udvar tele volt tisztekkel és katonákkal, a házigazda szépszámú szolgálóhada percenként, vödörszámra hordta ki a pincékből a bort, és kínálta a vándorokat. Lóhátról ittuk a bort, egyenesen a csobolyóból, közben sok edényt összetörtünk. A tisztek elnézést kértek, fizetni akartak, de a gazda csak mosolygott, csókot küldött mindenfelé, ujjait az ajkához tette, barátságosan hajlongott, és tisztelgett. A szolgálók is elutasították az ellenszolgáltatást, vidáman nevetgéltek, és azt mondták, hogy ne izgassuk magunkat... Elbűcsüztünk. A nők kendőikkel, legyezőikkel integettek. A kopasz Fjodor Fjodorovics, a nők nagy tisztelője, gyönyörű csokrot kapott, és ő maga is úgy kivirágzott, mint a rózsa, mint a pipacs.” (95. o.)

Fatyjejev magyarképében egyszerre van jelen a képzett katona tág látóköre és a művelt orosz nemes nyitottsága, amely azonnal arra indítja, hogy akár parancsnok, „ragyogó elképzeléseivel” is szembeszálljon, amikor az került szóba, hogyan kell háborút vívni a magyarok ellen: „– Ezek vademberek! Csócselék – mondogatta. – Hiába írnak nekem onnan (a főhadiszállásra célzott) mindenféle utasításokat. Tudom, amit tudok. Voltam a Kaukázus-

ban. A magyarok ugyanolyanok, mint a cserkeszek. Úgy kell őket hajtani, mint a birkanyáját!!! Adjanak nekem egy hadtestet, és én két hét alatt befejezem a hadjáratot. – A tábornok elragadtatta magát, ám elfelejtkezett arról, hogy ez a birkanyáj egy egész éven át harcolt az osztrákok ellen, és állandóan fölényben volt.” (90. o.)

A magyarokról jóval nagyobb együttérzéssel ír, mint szláv testvéreiről, a szlovákokról, miközben az osztrákokról (pedig szövetségeseik!) egyértelműen negatív képet ad. Történetfilozófiai távlatokban gondolkodott? A szabadságeszme iránti szenvedélye vezérelte? Az irodalmár széplelék szólt belőle? A magyar virtusban vélt rokonságot felfedezni? Alighanem mindegyik mozzanat szerepet játszott szemléletének alakításában – mintegy származása, neveltetése ellenében.

A világos fegyverletételről és főként Görgeyről szóló eszmeelterjesztései azonban – minden rokonszenv és empátia mellett – sokkal inkább arra vallanak, hogy szerzőjük a kor uralkodó orosz eszméihez kapcsolódott, elsajátította, szó szerint sajátjának tekintette az orosz erőről és geopolitikai szerepéről (sőt, univerzális missziójáról) kialakult képet. „Nem lehet kétség afelől, hogy az Oroszország pártfogásába vetett remény, és az a meggyőződés, hogy a feltétel nélküli megadással védelmet szerezhet val-

lamennyi fegyvertársa számára az »ellenség dühöngő bosszúja elől«, ugyancsak erre az elhatározásra indította őt (ti. Görgeyt). (...) Ebben a soknemzetiségű hadseregben azok a jövevények voltak a legszigorúbb vádlói, akik Magyarország szolgálataiba állították kardjukat, abban a reményben, hogy sikerétől függhet az ő politikai és nemzeti érdekeik ügye is. Ugyanakkor a hadsereg többsége szemmel láthatólag rokonszenvezett a fegyverletétellel, legalábbis, a megadás pillanatában a gyászos érzés darabokra szaggatta a magyarok szívét, ami nagyon természetes, mert azon a napon meghalt Magyarország minden titkos, minden gyönyörű álma, legjobb és legszebb reménye, hogy romjain mások reményei bontsanak virágot – az osztrák elnyomás alóli felszabadulás reménysége Oroszország segítségével, az önállóság álma Oroszország oltalma alatt!” (124. o.)

15-öt a tizenötödikre:

Hétköznapi könyvünnepek

Nem volt időnk a másnaposságra a jubileumi esztendő eufóriája után, hiszen szó szerint hegyekben állt a kiadandó kézirat: 2011-ben, mindjárt a 15. évfordulót követően, épp 15 könyv jelent meg a Ruszisztikai Központ kiadásában és közreműködésével. Bár nem hiszünk a számmisztikában, jóleső érzéssel konstatáltuk ezt a véletlen egybeesést: soha ilyen gazdag könyvtermés nem volt egyetlen év alatt a központ történetében. Valójában tehát ez a koincidencia aligha a véletlen műve: a 2011-es év az oktatási és kutatói műhely fennállásának talán legtermékenyebb időszaka volt. A többszörös jubileum (a Ruszisztikai Egyesület mint civil szervezet megalapításának húszéves évfordulója, a Ruszisztikai Központ mint egyetemi intézmény létrehozásának 15. évfordulója) önmagában is alkalmat adott a számvetésre, de sokkal inkább arról van szó, hogy épp mostanra értek be azok a kutatások, amelyeket az idősebb ruszista nemzedék és – irányításuk mellett – a fiatalabb nemzedék e rendkívül inspiráló szellemi közegben végzett. E sorból feltétlenül ki kell emelnünk a néhány, összefoglaló, a nemzetközi ruszisztikai műhelymunka egészéről és egyéni, budapesti arculatáról egyaránt képet adó munkát: kétvétenkénti tudományos konferenciáink legfontosabb tanulmányai egyszerre jelentek meg angolul és oroszul, amerikai és oroszországi kiadóval koprodukcióban (*The Place of Russia in Europe and Asia / Место России в Европе и Азии*) címmel. E műhely intézményesüléséről és szakmai háttéről ad összefoglalást Szvák Gyula *Kis magyar ruszisztikája* (I. ismertetőnket alább), Krausz Tamás tanulmánykötete pedig az oroszországi és nemzetközi fórumokon folyó aktuális vitákhoz kapcsolódva fejt ki álláspontját a XX. század legkeményebb kérdéseiről.

Ebbe a tudományos keretbe illeszkedik a ruszisztika „nagy öregjeinek” és „felnevelő fiataljainak” rendkívül tág tematikában mozgó munkássága: szakmai sorozatunk, a Ruszisztikai Könyvek XXX. darabja például mindjárt a sokak mestereként tisztelt Ruszlan Szkrinnjikovnak szentelt jubileumi emlékkötet, a XXV. pedig a fia-

tal, de annál nevesebb orosz történész, Alekszandr Djukov hiánypótló munkája. A sorozat ez évi „szegmense” két konferenciakötetet foglal magában, s mindkettő kulcsfontosságú a Ruszisztikai Központ tudományos tevékenysége és nemzetközi szakmai kommunikációja terén: a 2010-es tanácskozás a történettudomány és társtudományai egyik legfontosabb kérdését, az állam oroszországi jelentőségét taglalta, a másik pedig, a Szovjetunió megtámadásának 70. évfordulója alkalmából tartott 2011. évi, nemcsak tartalmi jelentősége, hanem egyedisége révén is figyelmet érdemel: ez volt az egyetlen rangos tudományos fórum az évforduló időszakában, ahol e problémát történeti – s nem aktuálpolitikai vagy szűken vett ideológiai – megközelítésben felvetették.

A 2011-es termés legértékesebb részét talán mégiscsak a fiatalok munkái jelentik, amelyekben nemcsak saját személyes erőfeszítéseik testesülnek meg, hanem tanáraik, professzoraik munkája is. Ezek a kötetek jelzik talán leghívebben a Ruszisztikai Központ tevékenységének és érdeklődési körének rendkívül tág spektrumát, illetve interdiszciplináris törekvéseit. Gyimesi Zsuzsanna a művelődéstörténet és művészetelmélet határterületén, az irodalom és festészet tipológiai párhuzamait vizsgálja, Kriza Ágnes óoroszl dokumentumok alapján az ikonfestészet és képtológia tendenciáit kutatja, Forgács Iván pedig az orosz-szovjet film történetének történetírási kísérleteit elemzi, tehát mindhárom a verbalitás és vizualitás „közös többszöröseit”, egymásba való átfordíthatóságuk lehetőségeit fessegetik különböző képi és szöveganyagok tanulmányozása alapján.

A legfontosabb módszerük a szigorú textológiai-filológiai és képi vizsgálat, amelynek során a szakterületen felgyülemlett ideologikus előfeltevések nélkül (kritikai feldolgozásukat nem mellőzve), a végső forrásokhoz visszakanyarodva, azok részletes leírása alapján jutnak lényegi következtetésekre. Egyetemes problémák orosz vetületét elemzik olyan időszakok (különösen a középkor és a XX. század első harmada) vonatkozásában, amikor az orosz kultúra nyelve és az egyetemes kultúra nyelve – túlzás nélkül állítható – egybeesett, sőt, az orosz művészeti argumentáció már-már megelőzte, sőt megelőlegezte az egyetemes problémák artikulálását. Épp a forrásközlés és -analízis szempontjából

emelendő ki a negyedik fiatal (sőt, legfiatalabb) történész, Gyóni Gábor munkája is, aki a történelmi Oroszország népeiről állított össze nélkülözhetetlen adattárat. A fiatal ruszistageneráció e képviselőinek munkái szinte betű szerint illusztrálják azt a „tízparancsolatot”, amelyet Szvák Gyula a *Kis magyar ruszisztikához* csatolt: bizvást állítható, hogy bátorságuk nemcsak a már-már legendás, szártott halhólyag elfogyasztására lenne elegendő – ami a tudományos kommunikáció fönntartásához, tudjuk, valóban elengedhetetlen –, hanem a merész hipotézisek felállításához is, kirtartásuk, felkészültségük pedig mindezek bizonyításához.

Édes MA...

Kis magyar könyv – ruszistáknak ruszistákról

Szabó István 1992-es filmje, az *Édes Emma, drága Böbe* eleinte csak frappáns mottónak, jól idézhető szójátéknak tűnt Szvák Gyula *Kis magyar ruszisztika* (2011) című könyve élén. Bár a tematikai párhuzam is jól jöhetett (a film két hősnője, mint emlékezetes, orosz-tanár, akik a rendszerváltás után elveszítik hivatásukat s egyúttal azt a közeget, amelyben szocializálódtak), a könyv megjelenése óta eltelt szűk egy év alatt felerősödött a belső, tartalmi analógia is a film kora és a 2012. év szituációja között – a ruszisztika helyzetét illetően mindenképpen. Akkor, két évvel a rendszerváltás után az orosz nyelv kötelező mivoltának megszűnte miatt csúszott ki a talaj egy nemzedéknyi ruszista (nyelvtanár, kutató, fordító) alól, most, alig két évvel a legutóbbi kormányváltás után, az oktatás- és tudománypolitika bizonytalanította el a szakmát s a keretétől szolgáló intézményrendszert.

Érintetlenül hagyta viszont azt a személyes elszántságot, amely a közép-európai ruszisztikának már-már alapdefiníciója lett, azt a már-már „oroszos” megszállottságot, amely nélkül ezt a tudományterületet művelni, ebben a régióban legalábbis, aligha lehet. Ezért nem véletlen, hogy Szvák Gyula – túl a választott műfaji stratégia saját egyéniségéhez szabott mivoltán – ennyire radikálisan szubjektív formájú bevezetőt ad a ruszista hallgatók és a tárgy iránt érdeklődők kezébe. Sarkosan fogalmazva: ruszisztikáról írni csak én-regényt lehet.

A mottóul választott film alcíme – *Vázlatok, aktok* – ugyancsak minden további nélkül kínálhatott volna analógiákat, de a könyv tudatosan és kimondottan Esterházy Péter *Kis Magyar...* -jához kapcsolódik. Nem a pornográfia ígéretével persze (Esterházy se azzal kecsegteti az olvasót), hanem a nyers, nagyon is egyértelmű kommunikatív aktusokban feltáruló lényegre lecsupaszított mondanó megelőlegzésével: a ruszistaság nem egy jól-rosszul fizetett foglalkozás, hanem egy életre szóló elköteleződés. Ruszistának lenni – csak testestül-lelkestül lehet.

Rögtön felvetődhet a kérdés: lehet-e egy tudományt „tudományos” művelni, ha a tárgy már az első körben ilyen feltétlen azonosulást követel? Lehet-e objektivitást vagy legalább tárgyilagosságot megközelítést, a leíráshoz, elemzéshez elengedhetetlen distanciát várni attól, aki szinte misszionáriusi hevülettel közvetíti a ruszisztika körébe sorolt tudást? Egyáltalán, tudományos ismeretnek tekinthető-e a személyiség ilyen fokú bevonásával és jelenlétével felszínre hozott és bemutatott anyag?

Szvák Gyula könyvének minden fejezetében ott vannak ezek a kérdések, s kimondva-kimondatlanul mindenütt ott van a válasz is: igen, a ruszisztika ilyen tudomány, s Közép-Európában ruszisztika másképp nem is lehetséges. De mindenütt ott van az a kulcsfontosságú kiegészítés is: ez az „axióma” csak a közel- és nem is olyan közeli múlt történeti kontextusában érvényes, csak abban a

sajátos, a geográfiai helyzet és a történelmi törvényszerűségek alkotta koordináta-rendszerben, amelyben a kis magyar ruszisztika létrejött és megerősödött. Ebben az értelemben nagyon is nagy súlya van annak, hogy Szvák Gyula a ruszisztikát eleve mint *történeti* stúdiumot tárgyalja: a ruszisztika az ő definíciója szerint eleve történettudományi diszciplína, pontosabban, interdiszciplináris szakterület.

Abban a tudományos közegben, amelyben a magyarországi ruszisztika is kialakult, egészen a rendszerváltásig szigorú ideológiai és politikai korlátok szabták rendkívül szűkre azt a mozgásteret, ahol magát a tárgyat is definiálni lehetett. A könyv legelső fejezete nem véletlenül teszi fel újra az alapkérdést: „Mi az orosz?” Válasza – történeti válasz, mind tartalmában, mind megközelítésmódjában. Az, hogy mit (kit) tekintünk orosznak, egyéb, az adott korszak-

ban érvényes előfeltevéseink, döntéseink függvénye, ha úgy tetszik, morális választásaink derivátuma: „mi mindannyian (...) egyként vagyunk prédái a klán-sovinizmusnak, a törzsi barbarizmusnak, az etnicizáló imperializmusnak. Most az oroszok kerültek a célkeresztbe, holnap ránk vadásznak. Itt őket gyalázzák, néhány száz kilométerrel arrébb minket szidalmaznak. Ideje lett a toleranciának.”

Ideje lett az efféle, a szó szoros és jó értelmében vett pedagógiai attitűdnek is, s nemcsak azért, mert a „kis magyar” könyv célközönsége az az egyetemi hallgatóság, amely a ruszisztika alapszakot vagy mesterszakot választja. Szvák Gyula személyes történetei és művelődéstörténeti exkurzusok sokaságával azt sugallja (nem, nem „üzeni”): aki a ruszisztikára jön, az nem egyszerűen szakot választ, hanem egy olyan magatartásmódot és gondolkodásmódot is, amelynek lényege a másik, a más iránti megértés és türelem. Na és a források kritikus kezelése: a (történeti) ruszisztikában csak ez lehet a történelem (Oroszország-történet) elmondásának és leírásának egyetlen szelekciós elve. „Ahogy Marx írja a marxizmus-leninizmus ideológiai

Учебные конспекты по руссиеведению на русском языке

1. Г. О. Бабкова: Введение в историю России: источники и терминология
2. И. В. Кондаков: Основные периоды русской культуры
3. Дюла Свак: Специфические черты истории России в средневековье и раннее новое время
4. А. Б. Каменский: Историческое пространство русской истории: территория, природные условия, население, коммуникации
5. Сергей Филиппов: Русская православная цивилизация
6. Сергей Филиппов: Российский консерватизм, либерализм и радикализм. Метаморфозы «русской идеи»
7. Тамаш Краус: История системы государственного социализма в Советском Союзе
8. И. В. Кондаков: Русская классическая культура
9. Д. В. Ефременко: Государство и общество в России
10. М. В. Ильин – Е. Ю. Мелешкина: Политическая система России
11. М. А. Положихина: Экономика России
12. Тамаш Краус – Эстер Барта: От перестройки до смены строя
13. Россия и Европа (Сост. Дюла Свак)
14. И. А. Осипова: Современный русский язык: состояние и тенденции развития
15. Ирина Глебова: Россия сегодня: культура, менталитет, медиа
16. История венгерско-российских отношений (Сост. Дюла Свак)
17. Тамаш Краус: Повседневность эпохи сталинизма
18. Е. В. Алексеева – А. Б. Безбородов: Архивы и музеи России
19. М. П. Мохначева – Дюла Свак: Очерк истории русской исторической науки
20. Жужа Хетени: Рождение русской литературы постмодерна
21. Н. В. Квливидзе: Русская иконопись
22. Т. Г. Биткова: Внешняя политика России: от либерализма к реализму
23. Тамаш Краус: Люди, ценности и идеи в русской и советской истории
24. Дюла Свак: Введение в руссиеведение
25. Н. М. Филиппова – С. А. Акопов: Русский мир в XX веке как совокупность текстов

hegemóniája alatt szamizdatként terjedt művében, *A XVIII. századi titkos diplomáciában*: »Moszkva a mongol rabszolgaság förtelmes és siralmas iskoláján nőtt fel és vált nagygyá.« Nincs mit szépítenünk ezen a történeten: Marxnak megint igaza van, legfeljebb nem kell szeretnünk ezért” – olvashatjuk a már idézett első fejezetben, de utalhatnánk a 3. fejezet nagy orosz (és szovjet korszakbeli) történészportréira, amelyek épp erre a megközelítésre épülnek, s amelyek a maguk plaszticitásával igazolják, mekkora szabadságot jelent ez az ideológiai prések nélküli attitűd a történéseknek.

Marad ugyanakkor a kérdés: elegendők-e a „csupas” tények az ideológiai előfeltevések nélkül támadó rések kitöltésére? A válasz megint csak magából a könyv egészéből olvasható ki, de leginkább a *Bevezetés a ruszofóbiába* című, 5. fejezetből: „A történész kényelmesen járhat át korokat, és vizsgálhat országelles forrásokat, ez nem képezheti nemzeti érzékenység tárgyát. A veszélyt a politikai célú felhasználás jelenti, ami mögött – mint tudjuk – mindig gazdasági és hatalmi konkurenciaharc bújjik meg. Ezt lenne hivatott a ruszofóbia elleplezni.”

Russica Pannonicana, 2011

A Ruszisztikai Központ Ruszisztikai Könyvek sorozatának 2011-ben megjelent kötetei

Gyimesi Zsuzsanna: *Andrej Platonov prózája és Pavel Filonov festésze-te. Alkotói elvek tipológiai párhuzamai az 1910–20-as évek orosz-szovjet művészetében* [Проза Андрея Платонова и живопись Павла Филонова. Типологические паралели творческих принципов в русско-советском искусстве 1910-20-х гг.]. Ruszisztikai Könyvek XXIV., Russica Pannonicana, 2010, 264 o.

Alekszandr Djukov: *Holokauszt, kollaboráció, megtorlás a Szovjetunió ukrán és balti területein* [Александр Дюков: Холокост, коллаборационизм, репрессия на украинских и балтийских территориях Советского Союза]. Ruszisztikai Könyvek XXV., Russica Pannonicana, 2011, 342 o.

Gyóni Gábor: *A történelmi Oroszország népei. Adattár* [Габор Дьони: Народы исторической России. Сборник данных]. Ruszisztikai Könyvek XXVI., Russica Pannonicana, 2011, 277 o.

Роль государства в историческом развитии России. Материалы международной научной конференции будапештского Центра Русистики от 17-18 мая 2010 г. / *The Role of the State in the Historical Development of Russia.* Materials of the International Historical Conference at the Centre for Russian Studies in Budapest, 17-18 May, 2010. Ruszisztikai Könyvek XXVII., Russica Pannonicana, 2011, 342 o.

Bótor Tímea: *A tatár függéstől az önálló uralkodóig. A Moszkvai Fejedelemség története a nagyfejedelmi végrendeletek (1336–1462)*

tükrében [От татарской зависимости до самостоятельного правителя. История Московской Руси в зеркале завещаний московских князей]. Ruszisztikai Könyvek XXVIII., Russica Pannonicana, 2011, 381 o.

Forgács Iván: *Filmtörténetek olvadása. Az 1950-es évek második felének szovjet-orosz filmművészete* [Иван Форгач: Оттепель в историографии киноискусства. Советско-русская кинематография во второй половине 1950-х годов.] Ruszisztikai Könyvek XXIX., Russica Pannonicana, 2011, 221 o.

Русистика Руслана Скрынникова. Сборник статей памяти профессора Р.Г.Скрынникова, в честь его 80-летия. Под ред. Д. Свака и И.О. Тюменцева [Ruslan Szkrinnyikov ruszisztikája. Emlékkötet R. G. Szkrinnyikov professzor születésének 80. évfordulója alkalmából]. Szerk.: Szvák Gyula, I. O. Tyumencev. Ruszisztikai Könyvek XXX., Russica Pannonicana, Budapest–Volográd, 2011, 288 o.

Kriza Ágnes: *A középkori képvédő irodalom. Bizánci források* [Агнеш Криза: Древнерусские тексты в защиту икон. Византийское наследие]. Ruszisztikai Könyvek XXXI., Russica Pannonicana, 2011, 324 o.

Háború és nemzeti önismeret. 70 éve támadta meg a náci Németország a Szovjetuniót. A Magyar-Orosz Történész Vegyes Bizottság nemzetközi konferenciájának szerkesztett előadásai, 2011. június 10. Szerk.: Bartha Eszter, Krausz Tamás [Война и национальное самопознание. По случаю 70-летия нападения нацистской Германии на Советский Союз. Сборник докладов международной конференции Венгеро-российской смешанной комиссии историков, 10 июня 2011 г.]. Ruszisztikai Könyvek XXXII., Russica Pannonicana, 2011, 272 o.

Krausz Tamás: *Vitás kérdések a Szovjetunió és Kelet-Európa XX. századi történetében.* Előadások, esszék és tanulmányok [Спорные вопросы истории 20-го века в Советском Союзе и Восточной

Европе. Доклады, очерки и исследования]. Ruszisztikai Könyvek XXXIII., Russica Pannonica, 2011, 290 o.

Bálint József: *A Szovjetunió gazdasági kifizetése dokumentumokban elbeszélve, 1941–1944* [Экономическое расхищение Советского Союза. История и документы, 1941–1944]. Szerk.: Mezei Bálint. Szakértő konzulens: Korom Mihály. Ruszisztikai Könyvek XXXIV., Russica Pannonica, Budapest, 2011, 468 p.

A Ruszisztikai Központ kiadásában és közreműködésével megjelent további kötetek

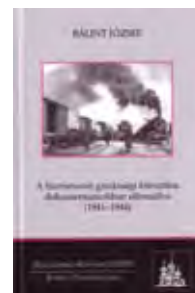
Szvák Gyula: *Kis magyar ruszisztika* [Малая венгерская русистика]. Russica Pannonica, 2011, 168 p.

Az Ankungyinov-ügy. Egy európai kalandor Moszkóviából [Дело Т. Анкундинова. Европейский авантюрист из Московии]. A dokumentumokat válogatta, sajtó alá rendezte, jegyzetekkel ellátta: D.V. Liszejcev, szerkesztette: Szvák Gyula. Russica Pannonica, 2011, 316 p.

Ruzsa György: *Az ikon. Teológia, esztétika, ikonográfia, ikonológia, technika* [Икона. Богословие, эстетика, иконография, иконология, техника]. Russica Pannonica, Budapest, 2011, 256 p.

The Place of Russia in Europe and Asia. Ed. by Gyula Szvák. *East European Monographs* DCCLXIX, New Jersey, 2010, 283 p.

Место России в Европе и Азии. Сб. науч. тр. Редкол.: Д. Свак (отв. ред.) и др. – Будапешт – Москва: Будапешт. ун-т им. Л. Этвеша, Центр русистики; Рос. акад. наук, ИНИОН, 2010, 298 с.

Voronyezs: „második Mohács?”

„Voronyezs minékünk második Mohácsunk... Mohács azért is, mert nem a vége, hanem a kezdete volt a romlásnak...” – hangzik Örkény István *Voronyezs* című színdarabjának 1969-es előszava, melynek első változatát Krasznogorszkban, szovjet hadifogolytáborban írta, miután végigharcolta a vesztes csatát, s oly sokakkal együtt orosz hadifogságba esett. A darab 1948-ban Budapesten nyomtatásban is megjelent, sőt Várkonyi Zoltán az egykori Művész Színházban műsorra is tűzte, a bemutató azonban elmaradt. Az akkori indoklás szerint azért, mert – utalva a darab romantikus szerelmi történetére – „elképzелhetetlen, hogy egy orosz tanítónő beleszeressen egy magyar katonába”. A darabot azóta sem mutatták be színpadon, a belőle készült tévéjátékot 1969-ben láthatták a magyar nézők. Az idehaza jószérivel feledésbe merült művet azonban az idén a címadó városban, Voronyezsben újra felfedezték: Örkény István születésének 100. évfordulóján, 2012 áprilisában jelenik meg egy almanachban, majd ősszel önálló Örkény-kötetben Tatjana Voronkina fordításában. E két publikáció minden bizonnyal hozzá fog járulni ahhoz, hogy, Voronyezsben legalábbis, megváltozzon a magyarkép, s közelítsen ahhoz, amiről a darab hőse így gyözködi szerelmét: „A magyarok szelídek. Kezesek, mint a gyerekek. Szívük van, de mégis férfiak. Szilajok, de egy kis zeneszóra sírva fakadnak... Gyengédek a nőkkel, szeretik a lovakat, a muzsikát és a gyerekeket...”

A Ruszisztikai Központ – a maga eszközeivel – ugyancsak igyekszik hozzájárulni ahhoz, hogy a két ország

egymásról alkotott képe előjelet váltson: a történeti ruszisztika a kutatás és oktatás mellett különösen nagy gyakorlati szerepet vállalhat ebben a folyamatban. S különösen egy olyan, történelmileg érzékeny régióban, mint Voronyezs, nem véletlen, hogy a központ nemzetközi intézményi kapcsolatrendszerének legújabb tagja épp a voronyezsi agrártudományi egyetem (az együttműködési megállapodásról l. a 15. oldalon). S hogy miért épp az agrártudományi egyetem? Pontos választ ad erre az intézmény története, amely önmagában is megérne egy terjedelmes esettanulmányt. Voronyezs vidéke, mint köztudomású, az oroszországi ún. feketeföldek (чернозем) egyik legfontosabb körzete, ahogy a XIX. század végi orosz agrártudósok nevezték: az egyik leggazdagabb „agrárbirodalom”, amelynek – kivált a jobbágyfelszabadítás és a reformok után – szakemberekre volt szüksége. Ezért is döntött úgy a III. Állami Duma 1912-ben, hogy itt alapítja meg az európai Oroszország egyik legfontosabb agrár egyetemét, amely a város kérésére I. Péter nevét kapta: „az új Oroszország szeniális megteremtője számára Voronyezs vidéke igazi kísérleti terep

volt” – így az indoklás. S hogy az egyetem ne csak szellemében, hanem architektúrájában is kövesse névadója gondolkodásmódját, reprezentatív, pétervári stílusú neobarokk épületet terveztek – igaz, felépültét az első világháború jócskán hátráltatta. Az épület a második világháború alatt teljesen romhalmazzá vált a bombázások miatt, s mint szinte az egész várost, teljesen újjá kellett építeni. A ma már közel egy évszázados intézmény azonban második újjászületése után is megőrizte rangját: nemcsak a második legnagyobb orosz agrártudományi központ (a Tyimirjazev Akadémia után), hanem a vidék intellektuális központja is. A történelmi emlékezet itt nem absztrakció, hanem a mindennapi élet része, mégpedig szó szerint örkényi értelemben: elfeledni csak azt lehet, ami megbocsátható.

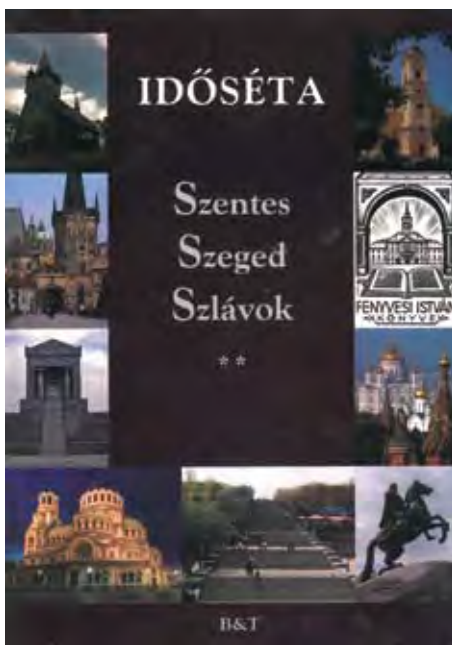
Időséta: Szeged és Szentes szlávjai

Elbűvölő történetekkel múlthatja az időt Fenyvesi István – a ruszista életműdíj idei kitüntetettje – társaságában, aki elkíséri őt Szeged és Szentes szlávjai közé vezető útján, amelynek emlékeit két vastag kötetben gyűjtötte egybe és adta közre nemrégiben (*Időséta – Szentes, Szeged, szlávok*. Bába Kiadó, Szeged, I–II. k. 732 p.). Önéletírás ez a „maga módján”, ahogy szerzője definiálja a három részre tagolt könyvet. „A VISSZAPILLANTOK az emlékezés kútjából felhúzott pillanatok hagyományos, időrendi sorba szedésével öleli fel az első három évtizedet. A HAZAIK a szerzőnek azokat a tanárait emeli ki, akik a személyisége formálásával sajátképpen nevelték... A SZLÁVOK három nézetben vall az élete és munkája során számára meghatározónak bizonyult szakmai-kulturális területről. A Korok közkinccsé teszi az utóbbi évszázadok itteni fordulópontjairól lelt szláv tanúbizonyosságokat. A Tájakban a sajátta vált szláv helyszínnek egyéni képzetét vázolja. Az Arcok egy kis képcsarnok vázlata tudósokról, írókról és művészekről, ők is az élete részeivé váltak, miközben – csaknem valamennyien – Szegedre vagy/és Szentesre is eljutottak.”

Igaza van tanítványának, Erdei Jusztinának, amikor azt írja: „A könyv tényanya-

ga folytán forrásértékű lehet a magyar–szláv művelődési kapcsolatok történetének tanulmányozásában”, de hozzátehetjük azt is, hogy kiváló modellje lehet annak is, miként lehet érzékelhetővé tenni a mikrotörténelem szintjét a személyes életutak egy-egy plasztikus mozzanatának, epizódjának bemutatásával. A titok: a személyes nézőpont varázsa. Fenyvesi István a magánemlékezet prizmáján keresztül úgy látta a magántörténeteket, hogy azok azonnal a köztörténet részévé válnak, a közszereplők pedig – legyenek világhírű tudósok, írók vagy politikusok – a világ legtermészetesebb módján kapcsolódnak bele a magántörténetbe. Különös metaforává válik eközben a szlávtság: nem egyszerűen egy néphez, egy civilizációhoz való tartozást jelent, hanem egy magatartás-, sőt gondolkodásmódot. Olyan nyitottsá-

got, amelynek birtokában valaki pillanatok alatt képes átlépni hétköznapjaiból a „nagytörténelem” szférájába, és saját magát is képes e két terep határán állva (vagy inkább *sétálva*) szemlélni. Ha ezt a definíciót elfogadjuk, akkor nemcsak a szerző szegedi és szentesi vagy Szegedet és Szenteset járt hőseit kell a legigazibb szlávoknak tekintenünk, hanem magát a szerzőt, Fenyvesi Istvánt is. Ez a perspektíva teszi lehetővé, hogy könyvében olyan magától értetődően kerül egymás mellé az orosz hadifogságot járt Sipos Mátyás a maga Trockij-történeteivel vagy épp az 1944-es szegedi csatában harcoló Vlagyimir Zelenyickij a kor legnagyobb ruszistaival és szlavistáival. Hogy Szegeden és Szentesen anynyi „szláv” termett és terem, ahhoz kell Fenyvesi István tekintete, hogy észrevegye és megmutassa őket.

A szentesi Sipos Mátyás a hadifogság után a századparancsnokságig vitte a polgárháború orosz Vörös Hadseregében. 1946–1947-ben „cséplőbandában” dolgoztam vele, az 50–60-as években sokat beszélgettünk, főleg arról, milyenek láttam én útána harminc évvel a Szovjetuniót. Egyik alkalommal polgárháborús emlékei között felidézte Trockij alakját... „Kazany mellett, Viaszkban

[Szvijazsszk] láttam-hallottam sokszor. Az egy nagy ember volt – sóhajtott fel. – Két órán át tudott egyfolytában beszélni. De úgy ám, hogy a se írni, se olvasni nem tudó muzsik is mindent megértett belőle. Úgy fel tudott bárkit villanyozni a világforradalom ügyével, hogy akár rögtön rohamra indultunk volna utána... És azt a sokféle népet (melós, istenes paraszt, hányféle hadifogoly volt köztünk

pár hónap alatt úgy gatyába rázta! Egyszer, emlékszem, az egyik ezred megszaladt, Trockij minden tizediket fejbe lövette, de legelsőbb is a parancsnokot meg a komisszárt. Máskor, mikor kitüntetések osztott, a felterjesztett húsz közül csak tizenhatalom jutott medália. Akkor fogta a saját karóját, azt adta oda az egyiknek, a másiknak meg a nagy fatokos mazerpisztolyát.” (2. kötet, 486. o.)

„A belső energiát jelentette...”

Törőcsik Mari orosz kitüntetése

Ülünk a ruszisztikai kabinetben, kicsit csalódottan nézzük a kivétlően Ljudmila Petrusovszkaja *Három lány kében* című darabját: a vulkánkitörés hamuesője miatt az író nő repülőjáratát törölték, be kell hát érünk a Katona József Színház előadásáról készült felvétellel. De alig pereg le néhány jelenet, a színészek játéka mindannyiunkat elragad: leginkább talán Törőcsik Marié. Fjodorovná játssza, a slapos dácsatulajdonost, utánozhatatlanul. Petrusovszkaja is el volt bűvölve tőle. „Fantasztikus volt – mesélte egy hónappal később a Ruszisztikai Központban. – Egyszer az egyik próbán észrevettem, hogy a három fiatal lány áhítattal csügg Törőcsik Mari minden szaván, de hát Törőcsik szerepe olyan, hogy rá soha senki se hallgat, s a macskáin kívül ő sem figyel senkire. Ascher Tamás azonnal átrendezte a jelenetet, s Törőcsik Mari pillanatok alatt új Fjodorovnáként állt a színpadon.”

Nemcsak Petrusovszkaja szól elragadtatással Törőcsik Mariról, hanem szinte az egész orosz színházi világ, s nemcsak „régí” szerepeiről, hanem a legfrissebbekről is. Nemrégiben például a köztudottan kényes ízlésű openspace.ru internetes portál színikritikusa írt szuperlatívuszokban Törőcsik Mari kaposvári alakításáról, amelyet az Anya szerepében nyújtott Marguerite Duras *Naphosszat a fákon* című, Anatolij Vasziljev rendezte előadásában.

Anatolij Vasziljev, akit Törőcsik Mari egyik legnagyobb mesterének, élete legnagyobb ajándékának tekint, a szó több értelmében „jutalomjátéknak” szánta neki ezt a szerepet. Amikor néhány évvel ezelőtt egy érthetetlen betegség folytán Törőcsik állapota válságosra fordult, Vasziljev, félbehagyva franciaországi munkáit, azonnal Budapestre repült, s mindjárt a kórházi ágy mellett termett, ezzel biztat-

ta az alig eszméletre térő színésznőt: ezt a szerepet el kell játszania. S Törőcsik Mari eljátszotta, csodával határos módon felgyógyulva...

Az orosz színházi iskolákat és az orosz rendezőket a művész nő eleve meghatározónak tekinti pályáján. „Grigorij Konszkij, akivel Arbuzov *Tányáját* csináltuk, nem volt nagy rendező, de fölnevelt rengeteg generációt – nyilatkozta egy interjúban. – Máig hallok, ahogy a nézőtérrel felszól: „enyergicsnyeye”, ami persze nem a kiabálást, hanem a belső energiát jelentette.” Ljubimovnál – mondja – nemcsak játszott (például a szeniális budapesti *Háromgáros operában*), hanem minden előadását látta.

Az orosz nézők Törőcsik Marit elsősorban filmszínészként ismerik, s neve a szovjet korszakban, a kora hatvanas évektől egyet jelentett a magyar film új hullámával, a szabadság hangjával és szavával. A *Körhinta* kapcsán ilyen sorok jelentek meg 1971-ben (!) a szovjet sajtóban: «...И вот она летит. Кружится ярмарочная карусель, а на лице Мари испуг, удивление, радость и счастье. Это счастье свободного, как птица, человека».

Törőcsik Mari nemcsak az orosz rendezőknek elkötelezettje, hanem az orosz színháznak is: a már említett Petrusovszkaja- és Arbuzov-darabon kívül rengeteget játszott Csehov-, Osztrovszkij-, Bulgakov-, Zorin-darabokban. A kulturális diplomácia nyelvén így fogalmaznak: rengeteget tett az orosz művészet népszerűsítéséért – ő maga így mondja: szenvedélye az orosz színház.

Akárhogyan is, méltán kapta meg 2011 decemberében a „Barátság” orosz állami kitüntetést, melyet az orosz elnök nevében Alekszandr Tolkacs nyújtott át. Beszédében a nagykövet – a hivatalos protokollt félretéve – ifjúkori emlékeit idézte fel: színészképeket gyűjtött, íróasztalán a fiatal Törőcsik Mari és Lolita Torres fotója díszlett. Apja azonban a heves vérű argentin művész nő arcképét leszedette: az apró termetű magyar nő jobban tetszett neki...

Az ima csendje

Kádár Iván lelkész magyar kitüntetése

A budapesti Radonyezsi Szent Szeργij orosz pravoszláv (ortodox) egyházközség temploma a Lendvai utca egy villaépületében, egy csendes kertben áll, alig észrevehetően. Ugyanígyen magától értetődő csendben végzi itt szolgálatát az egyházközség parochusa, Kádár Iván, aki 2011. augusztus 20-án a Magyar Köztársaság Lovagkeresztje kitüntetésben részesült az Orosz Pravoszláv Egyház és Magyarország közötti kapcsolatok közelítéséért, valamint a II. világháborúban a keleti hadszíntéren elesett magyar katonák emlékének méltó megőrzéséért.

„Amikor Mark jegorjevski érsek, a Magyar Ortodox Egyházmegye ideiglenes kormányzó főpapja két évvel ezelőtt a Nagyböjt kezdetén ellátogatott a Radonyezsi Szent Szeργij templomba, legelőször az ima csendje lepje meg. Pedig Iván atya sosem inti csendre gyülekezetét, életmódja és istentiszteletének hangja és rendkívüli lelki-sége maga váltja ki, hogy az emberek az ima idejére a templomajtón kívül hagyják mindennapi ügyeiket. Van, aki a manapság oly értékes tiszta gondolkodást becsüli benne; van, aki a bölcsességet, amely képesé teszi a társak megszólítására; van, aki a farizeusság teljes hiányát értékeli. Gyülekezetének minden tagját megérinti az Iván atya által tartott istentisztelet, mintha személyesen neki címezné lelki-szellemi élete legégetőbb gondjairól szóló szavait. Mert ő maga is érzékeny, a mindennapok gondjait értő em-

ber. Vigyáz társai idejére, úgy beszél, hogy tömör igehirdetéseiben tanítson is, a lélekre is hasson, s közben hívei az élet legfontosabb kérdéseire, Krisztus tanításaira figyeljenek. Ez az ő igazi érdeme és szolgálata, ez az egyetlen titka” – írta levelében Iván atya kitüntetésének hírért hallva gyülekezetének egyik moszkvai tagja, aki itt, ebben a templomban talál

rá a pravoszláv egyházra, itt, a gyülekezet egyik legrégebbi tagjától tanult imádkozni, és soha, senki nem tett rá megjegyzést, hogy afféle „újszülött” keresztény lenne. Édesanyja is, aki már nincs az élők sorában, itt, Iván atyánál gyónt meg először, megérezve, hogy hozzá bízvást fordulhat legbelső titkaival.

Kádár Iván Kárpátalján, Huszt városában született, 1958-ban, pravoszláv családban. Apai nagynénje élete végéig a munkási Szent Miklós kolostorban élt apácaként, s nagy hatást gyakorolt rá másik rokona, lov archimandrita, az ukrán pravoszláv egyház szentje. Szellemi gyámjának Vaszilij archimandritát tekinti.

1977-től Leningrádban élt, ahol 1986–1988 között a papi szeminárium hallgatója volt. 1989-ben szentelte pappá II. Alekszij patriarcha. Papi szolgálatát a Szentháromság Alekszandr Nyevszkij főkolostorban kezdte, majd a budapesti Szent Szeργij templomba került – ahol mind a mai napig szolgál. Egyházközsége része-

ként működik az örömi Szent Alekszandra vértanú kápolna, amely a Ruszisztikai Központnak is már-már állandó zarándokhelye: legutóbb 2011 késő őszén tett látogatást itt a mesterszakos hallgatók csoportja (a kápolna az *Orosz Negyed* legelső számának címlapján is látható; további információk: <http://www.budapest.orthodoxy.ru/slovo.htm>)

A Teatr.doc Budapesten

Egy óra tizennyolc perc

Gyakorlatilag ennyi ideig tartott az előadás. Pedig tarthatott volna tovább is. Hiányérzet maradt bennem, pontosabban felfokozott információéhség: „na és még mi volt, és mi lett, és azután hogy volt, meg előtte?” és hasonlók. Ugyanakkor az egy óra tizennyolc perc iszonyúan hosszú idő is, ha ez alatt egy örületes testi fájdalomtól gyötört ember bilincsbe verve, gyakorlatilag földhöz szögezve, magányosan vívja a haláltusáját. Egy ilyen helyzet sötét kontextusába villant bele spotlámpaszerűen, különböző irányokból az *Egy óra tizennyolc (perc)* című előadás. Olyan a mechanizmus, mint egy „kukucs-doboznak”, aminek valamennyi oldalába apró lyukak vannak fúrva, és akármelyiken keresztül nézünk be felé, csak egy egészen kis szegmensre látunk rá mindabból, ami odabent van. Az összképet magunknak, magunkban kell összerakni. A konkrét „ügy”: 2009 novemberében Szergej Magnyitszkij 37 éves orosz jogász, egy éve várva érvényes bírói ítéletre, előzetes letartóztatása során az embertelen körülményektől megbetegedett, majd meghalt. Egy pohár forralt vizet sem kapott fogva tartóitól, mivel erre nem volt bírói utasítás, kiadását pedig a bíró többször megtagadta, mivel nem a hatáskörébe tartozott.

A társulat, amelynek az előadást köszönhetjük, a moszkvai Teatr.doc, a műfaj – dokumentarista színház. Minden egyes, a darabban felhasznált szövegszilánk elhangzott vagy leírásra került a valóságban: interjú-, napló-, levél-, hivatalos jelentés-, vallomásrészletek. Nincs díszlet, nincs kifejezett jelmez. A szereplők valódi nevükön, valódi pozíciójukban jelennek meg. A történet szereplői NEM kitalált alakok, a valósággal való mindennemű egyezés szigorúan NEM a véletlen műve. Az alaphelyzet az előadásban mégis fiktív: mintha egy esküdtszék előtt vallanának az esetről a valódi szereplők. Az esküdtszék mi vagyunk, a közönség.

A budapesti előadások mellbevágó élménye után lehe-

tőség nyílt az alkotók és a nézők közötti beszélgetésre. Volt, akit maga a Magnyitszkij-ügy izgatott, volt, akit a szokatlan színházi megközelítés. Volt, aki több tényt szeretett volna hallani, volt, aki több támpontot igényelt volna a helyzet értelmezéséhez. Amit valamennyien megérezünk: mintha színház és élet között elmosódnának a határok. Számomra épp az volt a legmegrázóbb: miként bírják a színészek elviselni mindazt, aminek az elmondását vállalták, hiszen ők is csak emberek? Azt, hogy miként vetkőz le magáról minden emberit egy bíró, börtönorvos, ügyész, ápoló vagy biztonsági őr olyankor, amikor magára húzza a foglalkozásához „járó” öltözéket. Hogy semmi emberit, semmi individuálisat nem őriznek meg önmagukból, amikor végzik a feladatukat, és az el(vagy el nem)ítéltben sem veszik észre az elemi emberit. Pedig egy pohár víz minden embernek minden helyzetben jár. És mivel nem tehetjük félre önmagunkat önmagunkból feladatvégzés közben sem, vajon mi marad a színész-emberből egy-egy ilyen darab előadása alatt és után? Nehéz úgy.

Többször eszembe jutott a Kamrában látható *Nordost* című előadás, ami az *Egy óra tizennyolc (perc)*-hez képest igazán hagyományos színházi produkciónak számít, noha semmi nem szokványos benne. Nagyon erős, letisztult előadás, ami elsősorban a szövegmondásra és a bezártságot érzékeltető mozdulatlanúságra épít, kiváló színészi teljesítményekkel. Kész erkölcsi ítéletet azonban ott sem kap néző, de mivel kerek – persze nem lekerekített – alkotásról van szó, mégis könnyebb a végén elhagyni a nézőteret, mint a Mihail Ugarov rendezte előadás esetében. Itt kérdések és érzések vihara marad a levegőben. Katarzisz sehol. Valószínűleg épp ez a cél: érezze azt a néző, hogy ez így nem mehet tovább, itt valamit tenni kell, legalább fel kell fogni, meg kell érteni, mi történt.

Az előadást a 2011 őszi Budapesten tizedik alkalommal megrendezett Kortárs Drámafesztivál keretében láthatta a magyar közönség a Trafóban, 2011. december 2–3-án. Aki elmulasztotta, nézze meg a teatr.doc honlapot. Érdeemes.

Gyimesi Zsuzsanna

Jancsó, a makacs és ellenőrizhetetlen

Dokumentumfilm az első szovjet–magyar koprodukcióról

„A forradalom ügyéért harcolók vére és szenvedése semmilyen körülmények közt sem volt értelmetlen áldozat” – ezt a üzenetet kellett volna egy korabeli Moszfilm-dokumentum szerint megjelenítenie Jancsó Miklósnak 1967-ben, amikor azt a „megrendelést” kapta (a testvéri Mafilm-en keresztül), hogy készítsen filmet az Októberi Forradalom 70. évfordulójára a magyar internacionális-tákról. Ez volt az első szovjet–magyar koprodukció, amelynek születése a két ország akkori viszonya és a szocialista reformidőszakban kialakuló két politikai alternatíva minden jegyét magán hordozta.

Jancsó, aki a *Szegénylegények*-kel akkor már nemzetközi rangot szerzett, nem volt hajlandó a megrendelt hangon filmet készíteni: a történet elemeiből olyan kompozíciót akart létrehozni, amely újbalos értelmezésben közelít a forradalomhoz. Nála nincsenek „megváltó” ideológiák, ő a fehérek és a vörösök harcát csupán az ideológia mögött folyó gyilkolás irracionálisaként ábrázolja.

Hosszas vita folyt a forgatókönyvről, majd az orosz szerkesztő jelentésében megálapította: számolni kell azzal, hogy a filmet a Szovjetunióban meg kell vágni, le kell rövidíteni, mert Jancsó makacs és ellenőrizhetetlen, ragaszkodik a szovjet gyakorlattól idegen szerzői filmkészítéshez. „Ki kell ábrándítanunk azokat az elváltasakat, akik parádés, ünnepi

filmre számítanak a jubileum tiszteletére. Ilyen film nem lesz” – jósolja a jelentés. Így is történt. Jancsó bő két hét alatt végzett a forgatással az oroszországi Kosztromán, a nyersanyagot Budapestre hozták. „Itt hívták elő a musztereket, kezünkben volt az anyag. Mi végül is azt csináltuk belőle, amit akartunk” – emlékezett később a rendező. De elkészült a szovjet változat is, az kb. 25 perccel rövidebb. Nincsenek benne revolveres egyéni kivégzések, eltűntek azok a jelenetek, ahol a katonák meztelenre vetkőztetett nőket akarnak megbecsteleníteni. A szovjet álláspont az volt, hogy még a fehérgárdisták sem lehettek olyan brutálisak, ahogy Jancsó ábrázolja: ez a kegyetlenkedés idegen az oroszoktól.

A két változat a rendszerváltásig élt egymás mellett: világszerte a magyar számított hivatalosnak. A szovjet színészek legtöbbször máig nem látták a rendezői változatot, míg a magyar alkotók számára a lerövidített szovjet variáns maradt ismeretlen. A dokumentumfilm két jelenet összehasonlításával szemlélteti a különbségeket, s egészében véve, megpróbálja rekonstruálni a „kettős” műkeletkezését. A filmben megszólal a 90. évét nemrég betöltött mester, Jancsó Miklós, valamint Kézdi-Kovács Zsolt rendezőasszisztens, a produkció beindításában segédkező Mészáros Márta, valamint három színész, Szergej Nyikonyenko, Anatolij Jabbarov és az akkoriban indult Nyikita Mihalkov. Magyar előadók, Mucsi Zoltán, Scherer Péter és Tóth Judit segítségével megelevenedik néhány, a filmből kimaradt forgatókönyv-részlet.

A filmet kiváló ruszista kollégánk, Forgács Iván és Kodolányi Sebestyén készítette.

Новояз

Irina Oszipova rovata

В речи всегда существовали слова, которые специалисты по культуре речи и строгие школьные учителя обозначают неблагозвучным термином «слова-паразиты». Таких слов в языке множество: *ну, вот, так сказать, это самое, значит, то есть, грю, гришь, вообще, в общем, видите ли* и т. д. Слова-паразиты – излюбленный объект для многочисленных пародий юмористов: *Жил-был этот, как его, / Ну, значит, и того, / Жило это самое / Со своею мамою. / Был еще один чудак - / Это в общем значит так, / И его любимый зять. / Звали зятя / Так сказать. / А жену звали ну... / А соседа звали это... / А его родители- / Видишь ли и видите ли...* (Э.Мошковская)

Принято считать, что эти слова являются показателем низкой культурного уровня человека, поскольку они засоряют нашу речь, мешают ее восприятию, затрудняют устное общение. В отличие от специалистов по культуре речи, всегда ставящих запретительную функцию нормы во главу угла, исследователи звучащей речи относятся к ним более терпимо. Соглашаясь в том, что они являются полностью или частично десемантизированными элементами речи, лингвисты тем не менее отмечают те прагматические функции, которые эти дискурсивы способны выполнять в речи носителей языка, в том числе и вполне владеющих литературной нормой: способствовать установлению контакта, служить для заполнения пауз при обдумывании (хезитативы), усиливать смысловые акценты (актуализаторы). Тем не менее бессмысленное злоупотребление подобными десемантизированными элементами, которые могут повторяться буквально после каждого слова, а также их грубая стилистическая окраска, безусловно, свидетельствуют о низкой культуре речи. Среди слов сниженного стилистического регистра сегодня лидирует просторечный эвфемизм *блин*. Однако свой набор слов-паразитов мы найдем практически в каждом стилистическом пласте русского языка. Особенно пестрят ими жаргоны (*прикинь, короче, жеть, ужос, полюбасу, да не вопрос, без проблем* и многие другие элементы, в том

числе и обценные). В жаргоне набор этих слов постоянно обновляется и варьируется. Они, как и все слова жаргона, приходят и уходят.

Однако настоящим символом нашего времени, получившим огромное распространение и выражающим, по мнению многих, дух эпохи, стал дискурсив *как бы*. Некоторые видят в нем продукт крушения советской империи: после эпохи незабываемых истин наступило время неуверенности, разочарований, иллюзорности. В еще более широком понимании – это проявление постмодернистского сознания. Мы не ставим перед собой задачу проследить путь превращения «философского» *как бы* в простой словесный сорняк. Заметим только, что постепенно опустошаясь и «деклассируясь» на этом пути, оно из иронического словоупотребления интеллигентов и художников московского концептуализма переключалось в речь очень широких слоев носителей языка. Если вспомнить изначальное значение этого сегодня уже десемантизированного элемента, эффект получается просто комичным: *Я сегодня утром как бы встал, ну, как бы позавтракал*. Или так: *Он как бы жених мой. Я его как бы люблю. У как бы есть* и синоним, практически его дубликат, только расположенный в стилистическом регистре еще ниже. Это дискурсив *типа*. По поводу словечек *типа* и *как бы* уже родился анекдот, в котором они выступают как перевод на русский язык английского неопределенного артикля *a*: *a table – типа стол* или *как бы стол*.

Как же относиться к подобным явлениям в речи? Даже если принять неизбежность их появления как следствие действия механизмов порождения спонтанной речи, эти словечки нельзя не признать уродливыми. Но хотелось бы обратить внимание еще на один любопытный факт. Слова, подобные *как бы* и *типа*, отмечаются и в других языках. Поэт Евгений Евтушенко, написавший сатирическое стихотворение под названием «В государстве по имени *как бы*», рассказывает, что выступая перед американскими студентами, он попытался перевести его на английский и обратился за помощью к аудитории. Он не надеялся на успех, считая слово *как бы* чисто русским явлением. Каково же было его удивление, когда студенты сообщили ему, что у него есть эквивалент в английском. Это чрезвычайно популярное *sort of*. Так что же получается? Если и можно говорить о духе времени, то о духе глобального времени?

Moszkva tér

E-mailek, levelek, falfrkák

Budapest térképéről eltűnt a Moszkva tér, az *Orosz Negyed* viszont épp most nevez el egy új rovatot „Moszkva tér”-nek. Nem mentőnőnek, még csak nem is afféle „szoborparknak” szánjuk, ahova be lehet zsúfolni a Moszkva térről szó szerint vagy metaforikusan „leszerelt” vagy kidobált feliratokat, ülőbútorokat és egyebet, nem – nagyon is eleven és funkcionális közösségi hely lesz: egy új hallgatói fórum.

Minden olyan írásnak, fotónak, rajznak (sőt graffitinek és egyszerű falfrkának) lesz itt tere, amely arról szól, hogy az orosz kultúrának, irodalomnak, zenének, nyelvnek, egyáltalán, az oroszság gondolatának nagyon is természetes, megszokott helye van a magyar diákok mindennapi életében.

Vagy arról, hogy a „Moszkva tér” nem egy egyszerű közlekedési csomópont, amelynek nevét *lehet* politikai-ideológiai „szélljárás” (elnézést az olcsó szóviccért) szerint így vagy úgy cserélni, hanem egy állandó „érzület”, amely arra indít bennünket, hogy orosz filmet nézzünk, orosz rockot hallgassunk, oroszul tanuljunk, Moszkvába vágjunk, bármi is történik körülöttünk.

A „Moszkva tér” első írása Hegedűs Nikolett e-mailes tudósítása, aki 2011 őszén még az ELTE hallgatójaként az oroszul tanuló európai diákok pétervári „világversenyén” vett részt (akkori beszámolója a Ruszisztikai Központ honlapján olvasható: <http://www.russtudies.hu/Aindex.php?menu=4&lang=h&hirid=536>), most pedig már moszkvai ösztöndíjas.

„...csak legyintek: orosz”

Decemberben kiderült, hogy megkaptam a moszkvai Puskin Intézetben meghirdetett ösztöndíjat. Megismerkedtünk a többiekkel, és januárban őrlt szervezésbe, dokumentumok beszerzésébe, bundavásárlásba, cipővízállósításba, ag-

gódásba kezdünk. Szokás szerint nehezen ment az ügyintézés, az utazást megelőző két napban kaptuk meg a vízumot, egy szerződés miatt egyáltalán nem volt biztos, hogy kijöhetünk. A következő megpróbáltatás a közel 40 órás vonatkozás egy 36 fokok 3 személyes kabinban volt, akkorkában, hogy lapjára hajtva sem férek el benne.

Amint átléptük a határt, minden hivatalos ember klasszikus fegyőrkínézetet öltött. A szobatársam, Rozi Ukrajnában közölte, hogy nincs meg az útlevele. Ekkor a velünk utazó, Ausztriában dolgozó ukrán nő kiugrott a kabinból, elkezdett kiabálni, hogy ő semmiről nem tud, semmit nem látott, és felszívódott. Rozit majdnem leszedték a vonatról, és hazaküldték gyalog a szép ukrán tőlől. Ekkor eszembe jutott a kőbányai piacról az az árus, aki állítólag látta az aurámat akciós szízkni-vásárlás közben, és rendkívül szerencsésnek tart az életben: lelkekre kötötte, hogy kezdjek el lóttózni.

Egy tizensok emeletes kollégium 5. emeletén lakunk. Minden legendának bedőlve csótányirtóval, ablakszigeteléshez gyurmával, gittel felszerelve jöttünk – tisztaság, rendezettség van a kabinban, de a végül konyharuhából és vattából alkotott szigetelés sokat ront a csinos lányszobánkon. Pár dolog hiányzik: az elkobzott hőszugárzó, egy mikro a konyhából, mosógép, de például gyönyörűen lehet csencselni téliszalámival (a felvágottat aranyáron mérik), melegszendvics-sütővel és kotyogós kávéfőzővel.

A tanítás 9.30-kor kezdődik csak, mert nem sokkal előtte világosodik. Talán az oroszfétesem miatt vagyok ennyire toleráns, akármit is csinálhatnak az oroszok, csak legyintek: „mert orosz”. Sajnos be kell vallanom, hogy azért hatnak rám mások előítéletei, annak ellenére, hogy nem először járok itt.

Volt konkrét képem a klasszikus matrjoska alakú orosz nőről téli viseletben, virágos szoknyában, színházban, fodrásznál, jegyért sorban állás közben, stb. Megtanultuk, hogy az oroszoknál jobban senkinek nem fáj az élet, és hogy nem illik mosolyogni a metróban; tudjuk azt is, hogy az orosz lélek – az valami más.

Ezzel szemben az elsőnek megismert tanárnőnk kimértség helyett nagyon

közvetlenül viselkedett, megállás nélkül mosolygott, bemutatkozás után pedig közölte, hogy imádja a macskákat, és közben egy macskás kalendáriumot szorongatott: „A macskákat szeretem, Putyint utálom. Amíg az én tanítványaim, a macskákat maguk is szeretik, a kutyákat és Putyint utálják. Patrick Swa-ye-t is szeretem.” Keresztet vetett háromszor, megcsókolta a naptárat, összemaszatolta fekete festékkel a falon függő, fiatal Putyint ábrázoló képet, majd macskás zsebnaptárat osztott. Étterembe járás helyett a díványon fekve, kézzel szeret enni, dohányzik vég nélkül, és detektívregényekről ábrándozik.

Az időjárásról: 1-2 óránál többet napközben nem bírunk kint lenni, este még ennyit sem, megszakításokkal megy a városnézés. Olvastam a moszkvaiakról, hogy orosz viszonylatban ők öltöznek a legkevésbé melegen. Igaz, hogy minden nő méregdrága bundát visel, a legújabb divat szerint öltözik (számomra rejtély, hogy miből?), de rajtuk kívül mindenki vékonytalpú, egyáltalán nem vízálló cipőben és nejlonharisnyában, térd fölötti szoknyában jár.

Kiválóan meg lehet ebből különböztetni a moszkvait és a turistát. Az orosz nők mellett nehezen rúghatunk labdába, de a -20, -28 fokok miatt ekkorára bélelve, ilyen robotmozgással pláne esélytelen, hogy felhívjuk magunkra a figyelmet. A távolságok miatt az idő megszűnik, van délelőtti tanítás és van délutáni városnézés, esti mulatozás.

Biztos van, aki még mindig azt gondolja, hogy Moszkvában csak Ladák járnak, és üresek a polcok, pedig a GUM áruházban még a mozgólépcső is Louis Vuitton, azon szoktam melegezni! A tömegközlekedés olcsóbb, mint otthon, és akár egész nap metrózhatok körbe-körbe, átszállással, de ha ruhát szeretnék venni, biztosan keresek majd egy török negyedtet vagy kínai piacot. Rémesen drága, 1000-1500 rubelbe kerül a belépő a klubokba is.

A tanárnővel bevezetett őrzület az utcán is folytatódik: én a beszélgetős nyelvtanulás híve va-

gyok, az itt működik is. Az orosz kíváncsi ember: szeretik tudni, hogy milyen nyelven beszélünk egymással, vagy éppen miért vagyok itt a meleg Spanyolországból (a majdnem fekete hajam és szemeim miatt), ja hogy magyar vagyok, akkor mi van Puskás Öcsi óta a focival?

Nagyon segítőkészek: valamelyik nap a trolijegyről érdeklődtem egy nőnél, aki felhívott egy barátnőt, meg még egyet, így mire megjött a troli – felszálltunk – utaztunk – leszálltunk –, tudtam az összes jegyárat és tarifát minden tömegközlekedési eszközre.

A metróra is. S ha már itt tartunk – valamelyik nap a moszkvai metrón láttunk egy srácot Rubik-kockával csajozni: és bejött neki. Nem sokkal utána a Mu-muban (viszonylag olcsó és jó, orosz gyorsétterem-lánc) ebédeltünk egy nagyobb társasággal. Leült a szomszéd asztalhoz két huszonéves fiú.

Az egyik tipikus kék szemű, szőke hajú orosz férfi, a másik Edvin Martonra hasonlít. Átpilláztunk egymásra, nevetgélve kibeszeltük őket a lányokkal, amikor valaki kiszúrta, hogy a barna srácon egy Tisza cipő van. Miniinfarktust kaptam, hogy esetleg ösztön-

díjasok, esetleg tudnak magyarul... Beszélgetni kezdtünk velük, hova valósiak, tudják-e, hogy ez egy magyar márka. Így lettem randira híva.

Hajnalban hazataxiztunk egy buliról, behajtogattuk magunkat öten egy apró kocsiba. Ahogy mondtam, én beszélgetősen nyelvet tanuló vagyok, szóval beszédbe elegyedtem a sofőrrel, mit keresünk itt, hogy tetszik, beszélgettünk a megélhetési gondokról, lehetőségekről... Amikor megérkeztünk, egyikünk számot cserélt a taxissal, hogy „mint ismerős, legközelebb kedvezményes áron” hozzon minket haza. Később írt smst: „Adják át Nikolettának, hogy jó éjszakát kívánok. T.” Nevettünk, de meg sem lepődtünk, csak legyintettünk: orosz.

Hegedűs Nikoletta

Önkéntesként – Oroszországba

„Az egész úgy kezdődött, hogy tavasszal jelentkeztem az AIESEC Nemzetközi Önkéntes Programjába. Így kerültem Szentpétervárra...” – kezdi élménybeszámolóját Schmidt Lilla, harmadéves egyetemi hallgató.

Az AIESEC, a világ legnagyobb nemzetközi hallgatói szervezetének közreműködésével az elmúlt év során több száz magyar egyetemista töltötte szakmai gyakorlatát vagy önkéntes munkáját a 110 partnerország egyikében, melyek közt Oroszország kiemelt helyen szerepel.

A Nemzetközi Önkéntes Program keretei közt a fiataloknak lehetőségük nyílik elsősorban különböző, gyermekeknek szóló táborok, kulturális események szervezésére, nyelvoktatásra, s egyúttal fejleszthetik saját nyelvtudásukat, közvetlenül ismerkedhetnek meg az adott ország kultúrájával, s számos gyakorlati tapasztalattal és élménnyel gazdagodhatnak.

A programban való részvételhez az érdeklődőknek első lépésként az alább megadott honlapcímen kell regisztrálniuk. A regisztrációt egy személyes interjú, majd egy kulturális felkészítő nap követi, melyek során a jelentkező bővebb információkat kaphat a számára ajánlott program részleteiről. Az önkéntes program időtartama általában 6-8 hét közé esik, mely során a gyakornok számára a szállást és ellátást a szervezet biztosítja, azonban az útiköltséget a jelentkezőnek kell állnia.

A programmal kapcsolatos további információ az elte.aiesec.hu oldalon, a regisztrációs felület pedig az internship.aiesec.hu oldalon érhető el.

Személyes kapcsolat: Kékuti Laura
+36 30 213 1183
laura.kekuti@aiesec.net

Májusban újra együtt:

III. Ruszisztikai Napok

„Itt mindig történik valami!” „Itt igazi orosz élet zajlik!” – jegyezték meg a minap Ruszisztika MA-s hallgatóink, s ezt nem afféle marketing-szlogennek szánták, hanem nagyon is komoly véleménynek. Kommentárjukat nagyon komolyan veszik a Ruszisztikai Központ a vezetői és munkatársai is, s már csak ezért is – no meg a hagyomány fenntartása érdekében – azonnal meghirdették az ideit, immár a III. Ruszisztikai Napokat.

2012. május 9-11. között tehát várunk mindenkit a Fortocska Galériában, a módszertani kabinetben, tűzpiros kvász-automatánk köré, s még további helyszínekre, ahol – a szokásos módon, de a szokásosnál is intenzívebb – interaktív kulturális, tudományos és szórakoztató programok fogadják az érdeklődőket.

A program még formálódik – szívesen vesszünk új ötleteket is –, a végleges változat hamarosan megjelenik honlapunkon (www.russtudies.hu) és plakátjainkon. Ami biztos: pirogból megint anynyi lesz, mint a Kutatók Éjszakáján, jut bőven mindenkinek (a bizonyítékul ld. mellékelt képet!) S hogy bárki csatlakozhasson az önkéntes pirogsütők brigádjához, az induláshoz itt egy eredeti pirogrecept – kezdőknek és haladóknak! Ha az orosz nyelv még akadály, az oroszul tanuló hallgatóink bárkinek segítenek. Elvégre, fő az interaktivitás!

Дрожжевые пирожки с капустой - прекрасная возможность побаловать своих близких и очередной раз потренироваться в кулинарном искусстве. Мы предлагаем Вам простой и быстрый рецепт пирожков с капустой. С этим тестом вы можете приготовить пирожки с мясом, с картошкой, с вареньем, с яблоками, сделать все, чего душа пожелает.

Продукты: мука - 500 г; маргарин сливочный - 100 г; дрожжи сухие - 10 г; вода теплая - 200 мл; сахар - 75 г; соль – щепотка.

Для начинки: лук - 2 головки; капуста - 500 г; томат-паста - 1 ст. ложка с горкой; чеснок - 2-3 зубчика; соль - по вкусу; перец - по вкусу; лавровый лист - 1 листик

Замесить тесто (смешать все компоненты) и оставить его накрытым полотенцем в теплом и тихом месте. Пока тесто растет, пожарить лук, добавить к нему капусту, посолить, поперчить и тушить под закрытой крышкой до готовности. За 5 минут до окончания, добавить мелко нарезанный чеснок, ложку томат-пасты и лавровый листик. Сформировать пирожки, выложить на смазанный маслом противень и помазать их сверху меланжем. Выпекать в разогретой духовке при средней температуре (180-190 градусов) 40-45 минут. Когда пирожки немного остынут, подавать на стол. Приятного аппетита!

